

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

JOVITA GOTAUTAITĖ

Edukologijos (šeimos pedagogikos ir vaiko teisių apsaugos) IV kurso studentė

MOKINIŲ IR STUDENTŲ POŽIŪRIS Į TRADICINĘ ŠEIMĄ

Bakalauro darbas

Darbo vadovė lekt. dr. B. Šilėnienė

Originalus autorinis darbas

Šiauliai, 2015

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
SUMMARY.....	4
ĮVADAS.....	5
1. TEORINĖS TRADICINĖS ŠEIMOS IR JOS VERTYBIŲ PRIELAIIDOS.....	7
1.1. Tradicinės šeimos samprata ir jos pokyčiai šiuolaikinėje visuomenėje.....	7
1.2. Šeimos paskirtis ir funkcijos.....	9
1.3. Tradicinės šeimos vertybės ir jų kaita.....	11
1.4. Tradicinės ir modernios šeimos samprata.....	12
1.5. Vaikų teisės tradicinėje šeimoje.....	13
1.6. Institutai, formuojantys teigiamą jaunimo požiūrį į šeimą.....	15
1.7. Paauglystės ir jaunystės amžiaus tarpsnių pedagoginė-psichologinė charakteristika.....	17
2. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ.....	20
2.1. Tyrimo metodikos, organizavimo ir imties charakteristikos.....	20
2.2. Tyrimo rezultatų analizė.....	21
IŠVADOS.....	35
REKOMENDACIJOS.....	36
LITERATŪRA.....	37
PRIEDAI.....	41

SANTRAUKA

MOKINIŲ IR STUDENTŲ POŽIŪRIS Į TRADICINĘ ŠEIMĄ

Bakalauro darbas

Temos aktualumas. Visuomenėje vykstantys socialiniai, ekonominiai ir kultūriniai pokyčiai pastaraisiais dešimtmečiais sukelia tokias šeimos transformacijas kaip santuokų mažėjimas, jas dažnai nukeliant vėlesniam laikui, vis labiau plintanti kohabitacija, dažnėjantys nesantuokiniai gimimai, vieno vaiko šeimos ir pan. Tačiau nepaisant didėjančio šeimos ir partnerystės formų įvairumo, manyti, kad tradicinė homogeninė branduolinė šeima išnyksta, būtų neteisinga - tokia šeima pasaulyje vis dar išlieka svarbiu absoliučių vertybių simboliu ne tik vyresniajai kartai. Kadangi jaunajai kartai šeima tebėra viena iš esminių socializacijos bei integracijos į visuomenę erdvių, svarbu skiepyti teigiamą požiūrį į tradicinę šeimą (Meilius, Jonaitis, 2007).

Tyrimo objektas. Mokinių ir studentų požiūris į tradicinę šeimą.

Tyrimo tikslas. Išsiaiškinti mokinių ir studentų tarpe vyraujančią nuomonę apie tradicinę šeimą kaip vertybę.

Tyrimo metodai: *Teoriniai(mokslinės literatūros analizė), empiriniai(anketinė apklausa) ir statistiniai(kiekybinė tyrimo rezultatų analizė).*

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 50 Šiaulių universiteto I – IV kurso studentų ir 43 Šiaulių X gimnazijos 11 – 12 klasių mokiniai.

Pagrindinės išvados. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad būtent santuoka grindžiama šeima yra istoriškai bei moksliškai patvirtintas patikimiausias institutas, sudarantis geriausias sąlygas vaikų ir tėvų visaverčiam prigimtinių galių bei socialinių įgūdžių ugdymui(si) per šeimos funkcijas, tačiau svarbu nepamiršti, kad šeimos transformacija yra neišvengiama šiuolaikinės visuomenės palydovė keičianti jaunimo šeimos sampratą. Išanalizavus tyrimo duomenis paaiškėjo, kad apklausti respondentai santuoka sutvirtintą šeimą, jos narius bei tokius jausmus kaip meilė, ištikimybė, pasitikėjimas, santarvė laiko vertybe ir suvokia tai kaip visuomenės ir valstybės pagrindą.

SUMMARY

THE ATTITUDES OF PUPILS AND STUDENTS TOWARDS A TRADITIONAL FAMILY

Bachelor's work

Relevance of the topic. The society take place at social, economic and cultural changes in recent decades causing the family transformations as marriages often moving to decline them later, a growing cohabitation, the increasing number of wedlock births, the one-child family and so on. However, in spite of the increasing diversity of family forms and the partnership, believing that the traditional homogeneous nuclear family collapses, it would be wrong - this family in the world still remains an important symbol of the absolute values of not only the senior generation. Whereas the younger generation in the family remains one of the essential socialization and integration into the public space, it is important to vaccinate a positive attitude towards the traditional family (Meilius, Jonaitis, 2007).

The object of the research. Pupils and students attitudes towards the traditional family.

The aim of the research. To ascertain the prevailing opinion among pupils and students on the traditional family as a value.

The methods of the research: *Theoretical (an analysis of scientific literature), empirical (a questionnaire survey) and statistic (quantitative analysis of the research result).*

The research sample. Study involved 50 students of the Šiauliai University and 43 Šiauliai X gymnasium pupils from the 11 – 12 class.

The main conclusions. The scientific literature analysis revealed that a marriage based family are historically and scientifically validated reliable institute, forming the best conditions for bringing out the full nature powers of the children and parents, as well as social skills education in the family of functions, but it's important to keep in mind that the transformation of the family is an inevitable part of the modern society which changes youth family conception. Study of the research results showed that interviewed students and pupils think that marriage reinforced family, it's members and feelings as love, loyalty, trust, harmony and understanding is the value and it's the basis of society and the state.

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Nuo XX a. dešimtojo dešimtmečio pradžios, daugelio pasaulio šalių šeimos patiria ryškius pokyčius, dėl vykstantčių sparčių ir esminių socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos transformacijų. Pasak V. Stankūnienės, A. Jonkarytės ir kt. (2003) nykstantys tradicinės šeimos bruožai, vis labiau įsigalinti moderni šeima Vakarų šalyse tęsiasi jau beveik keturis dešimtmečius ir yra įvardijami kaip šeimos transformacija arba antruoju demografiniu perėjimu. Kaip ir daugelyje Europos valstybių, taip ir Lietuvoje, šeima keičiasi, perimdama modernaus tipo šeimos bruožus, vyraujančius Vakarų šalyse, ir prarasdama tradicinei šeimai būdingus ypatumus: santuokų mažėja, jos vis dažniau nukeliamos vėlesniam laikui, plinta kohabitacija (gyvenimas kartu nesusituokus), daugėja nesantuokinių gimimų; augant moters vaidmeniui visuomeninėje veikloje populiarėja vieno vaiko šeima, dažnėja apsisprendimas savanoriškai bevaikystei ir pan. (Navaitis, 2002).

Šios autorių idėjos atspindi Lietuvos statistikos departamento pateikiamus duomenis, kurie atskleidžia, kad nuolat mažėja gimstamumas - jo bendras rodiklis 2010 – aisiais siekė 35 tūkst., o 2013 – aisiais 30 tūkst. Santuokų skaičius Lietuvoje taip pat sumažėjo nuo 24 tūkst. 2008 – aisiais iki 20 tūkst. 2013 – aisiais, taigi daugėja porų gyvenančių nesusituokus, kitos neskuba ar savanoriškai pasirenka nesusilaukti vaikų. Lietuvos statistika fiksuoja ir nemažėjantį skyrybų skaičių, kuris nuo 9 tūkst. 2009 – aisiais pakilo iki 10 tūkst. 2013 – aisiais (Lietuvos statistikos departamentas, 2015).

Šeimos kaip instituto sampratą ir jos problemas jau XX amžiaus pabaigoje nagrinėjo tokie užsienio autoriai kaip R. T. Schaefer (1989), V. Zanden, J. Wilfrid (1990), Э. Г. Эйдемиллер (1999) ir kt., o mūsų šalyje - Z. Bajoriūnas (1997), V. Stankūnienė (1997), L. Rupšienė (2001), J. Uzdila (2001), K. Miškinis (2003), V. Stankūnienė, A. Jonkarytės ir kt. (2003) ir kt. Šeimos transformacijas ir to pasekoje kintančias jos vertybes nagrinėja tokie lietuvių autoriai kaip A. Mitrikas (2001), M. Gaigalienė (2001), A. Tereškinas (2004), A. Zdanevičius (2007) ir kt. Kohabitacijos plitimą Europoje jau 1995 metais nagrinėjo autorius C. Prinz (1995), o pasaulinę situaciją aptaria autoriai L. Colosi, R. Dunifon, W. Lee (2004) ir kt.

Taigi, visuomenėje vykstantys pokyčiai sukelia minėtas šeimos transformacijas, pastaraisiais dešimtmečiais. Tačiau nepaisant vykstančių pokyčių ir didėjančio šeimos ir partnerystės formų

įvairumo, manyti, kad tradicinė homogeninė branduolinė šeima išnyksta, būtų neteisinga - tokia šeima pasaulyje vis dar išlieka svarbiu absoliučių vertybių simboliu vyresniajai kartai. Kadangi jaunajai kartai šeima tebėra viena iš esminių socializacijos bei integracijos į visuomenę erdvių, svarbu skiepyti teigiamą požiūrį į tradicinę šeimą (Meilius, Jonaitis, 2007).

Tyrimo problema. Koks jaunosios kartos (mokinių ir studentų) požiūris į tradicinę šeimą? Ar jaunajai kartai tradicinė šeima yra vertybė?

Tyrimo objektas. Mokinių ir studentų požiūris į tradicinę šeimą.

Darbo tikslas. Išsiaiškinti mokinių ir studentų tarpe vyraujančią nuomonę apie tradicinę šeimą kaip vertybę.

Darbo uždaviniai:

1. Remiantis moksline literatūra ir kitais informacijos šaltiniais išanalizuoti ir atskleisti tradicinės šeimos sampratą, vertybes bei kaitą ir jų įtaką jaunajai kartai;
2. Ištirti ir palyginti mokinių ir studentų požiūrį į tradicinę šeimą ir išsiaiškinti, ar jiems tradicinė šeima yra vertybė.

Tyrimo metodai:

Teoriniai: mokslinės (pedagoginės, psichologinės) literatūros, švietimą ir vaikų teises reglamentuojančių dokumentų analizė.

Empiriniai: anketinė mokinių ir studentų apklausa.

Statistiniai: kiekybinė tyrimo rezultatų analizė (aprašomoji statistika).

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrime dalyvavo 50 Šiaulių universiteto I – IV kurso studentų ir 43 Šiaulių X gimnazijos 11 – 12 klasių mokiniai. Tyrimas buvo atliekamas 2 etapais: pirmame etape (2014 metų lapkričio mėnesį) buvo apklausti studentai, antrame (2015 metų kovo mėnesį) apklausti mokiniai.

Darbo struktūra: santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, teorinė ir praktinė dalys, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas (62 šaltiniai) ir priedai. Darbą iliustruoja 18 paveikslų ir 4 lentelės. Darbo apimtis – 40 puslapių (be priedų).

1. TEORINĖS TRADICINĖS ŠEIMOS IR JOS VERTYBIŲ PRIELAIIDOS

1.1. Tradicinė šeimos samprata ir jos instituto transformacijos šiuolaikinėje visuomenėje

Kaip teigia A. Tereškinas (2004, p.15), jau Platono ir Aristotelio laikais, „šeima buvo traktuojama kaip svarbi visuomenės dalis vienu atveju reiškusi tą visuomenės sąrangos formą, iš kurios vėliau turėjo „išriedėti“ bei kilti pati valstybė, kitu atveju, sudaranti esminę valstybės ir visuomenės ląstelę, kurios gyvybingumas bei stiprumas gali matuoti pačią valstybę bei visuomenę.“ Tačiau bėgant laikui, keitėsi supratimas apie šeimą, kaip svarbią visuomenei instituciją. Šiandien pateikiamos šeimos sampratos interpretacijos susijusios tiek su šalies kultūriniu kontekstu, tiek su jos tradicijomis. To pasekoje tampa problematiška suprasti, kurie socialiniai reiškiniai gali ir turi būti apibūdinti kaip šeima. Nors tiek pasaulio, tiek Lietuvos šeimose silpnėja tradicinės šeimos bruožai ir jos patiria ryškias transformacijas, tačiau pasak L. Rupšienės (2001) individo vertybinių orientacijų skalėje paprastai užima pirmąją arba vieną pirmųjų vietų.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992) skelbiama, kad „šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas, todėl valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę“. Lietuvos Respublikos valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje (2008, p.2) šeima apibūdinama kaip „esminis visuomenės gėris, kylantis iš žmogaus prigimties ir grindžiamas savanorišku vyro ir moters santuokiniu pasižadėjimu skirti savo gyvenimą šeiminiams santykiams kurti, užtikrinantis šeimos narių – vyro ir moters, vaikų bei visų kartų gerovę ir sveikos visuomenės raidą, tautos bei valstybės gyvybingumą ir kūrybingumą“. Taip vienuose svarbiausių mūsų šalies dokumentų nusakomas šeimos, kaip sveikos valstybės ir visuomenės gyvavimo pagrindo vaidmuo.

Kalbant apie šeimos institutą, galima pastebėti, jog autoriai pateikia kiek skirtingus šeimos apibrėžimus, akcentuodami tai, kas jiems šeimoje yra svarbiausia. „Šeima – tai socialiniais, ekonominiais, biologiniais ryšiais bei interesais paremta mažos žmonių grupės sąjunga, mažiausia visuomenės regeneracijos grupė“ (Uzdila, 2001, p.11). S. Šalkauskio (1992) nuomone, šeimoje, būtent, vyro ir moters santuoka sudaro pagrindą bendravimui su vaikais ir kitais asmenimis. „Tikra šeima yra tada, kai vyras ir moteris įregistravę santuoką. Pastaroji yra šeimos kūrimo pagrindas ir jos pirminis požymis“ (Bajoriūnas, 1997, p.10). Visi šie apibrėžimai nusako, kad šeima – tai tam tikra asmenų bendrija, pirminė socialinė grupė, kurios nariai tarpusavyje susiję giminystės ryšiais, atlieka tam tikrus, jiems priskirtus vaidmenis. Taip pat išryškinamas teisinis šeimos statusas,

akcentuojama santuokos svarba kuriant tradicinę šeimą. Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekste teigiama, kad tik sudarę santuoką sutuoktiniai sukuria šeimos santykius kaip bendro gyvenimo pagrindą (LR Civilinis kodeksas, 2000).

Taip pat šeimos sampratą galima sieti su G. P. Murdocko pasiūlytu branduolinės šeimos apibrėžimu, kuris teigia, kad „branduolinę šeimą paprastai sudaro susituokę vyras ir moteris bei jų palikuonys“ (Murdock, 1949, p.1).

Taigi, šeimą galima suvokti kaip istoriškai susiklosčiusią dviejų žmonių sąjungą, santuoką, bei vaikų ir tėvų tarpusavio santykių visumą, sudarančią mažą socialinę grupę, bendriją, kurios narystė yra jungiama santuokos ir giminystės ryšiais, bendru ūkiu bei savitarpio dorovine atsakomybe. Kaip jau minėta, šeima yra natūrali sąjunga, tačiau norint tapti tikra šeima reikalinga santuoka. Na, o šiuolaikiniame pasaulyje vyraujantis spartus gyvenimo tempas, kad ir kaip būtų paradoksalu, apsunkina antrosios pusės paieškas, todėl daugėja vienišų žmonių. Žinoma, tinkamo partnerio suradimas reikalauja laiko, kurį šiuolaikinis žmogus dažnai paaukoja karjerai ar kitiems dalykams. Kaip teigia J. Bikulčius (1996, p. 6) remdamasis J. Trostu „dviejų asmenų grupė, yra mažiausias struktūrinis šeimos vienetas. Poros – tai du suaugę asmenys, gyvenantys registruotoje arba neregistruotoje santuokoje, t.y. dviejų suaugusių žmonių sąjunga“.

Nors šeima yra labai senai susiformavusi santykių forma, tačiau ją vis dėlto veikia pasaulyje vykstantys kultūriniai, ekonominiai, politiniai, socialiniai ir nacionaliniai procesai. Tokie autoriai kaip M. Gaigalienė (1998), A. Tereškinas (2004), A. Zdanevičius (2007) ir kt., nagrinėjantys šeimos institucijos kaitą, sutinka, kad kintantis žmonių gyvenimas keičia ir jų požiūrį į santuoką ir šeimą. Santuokų atidėjimas vėlesniam laikui, gimstamumo lygio mažėjimas, ko pasekoje nebeužtikrinama kartų kaita, kohabitacija, dažnos skyrybos, netradicinės šeimos palaipsnis pripažinimas – šių pokyčių nepastebėti neįmanoma. Tačiau kai kurie mokslininkai išskiria ir teigiamus šiuolaikinės šeimos bruožus. Pasak L. Rupšienės (2001, p. 28), filosofas J. Uzdila lyg ir prieštaraudamas vyraujančioms pesimistinėms nuostatoms, teigia, „jog lietuvių šeima neprarado savo vertingų potencinių galimybių – joje išsaugotas žmoniškasis orumas, tikėjimas ir viltis, meilė ir rūpinimasis artimu“.

Apibendrinant išanalizuotą literatūrą galima teigti, kad tradicinė šeima yra suprantama kaip asmenų grupė, sujungta santuokos ar/ir kraujo saitais, kurie sudaro pagrindą bendravimui su vaikais bei perduoda jiems bendrą kultūrą. Būtent santuoka grindžiama šeima yra istoriškai bei moksliškai

patvirtintas patikimiausias institutas, sudarantis geriausias sąlygas vaikų ir tėvų visaverčiam prigimtinių galių bei socialinių įgūdžių ugdymui(si) per šeimos funkcijas ir jos paskirtį.

1.2. Šeimos paskirtis ir funkcijos

Vos gimęs kūdikis patenka į socialinę terpę, kurioje jį supa žmonės, tenkina jo būtiniausius poreikius, todėl galima teigti, kad nuo pat gimimo žmogui būdingas socialumas. Taip prasideda jo socializacija, kuri pasak A. Juodaitytės (2002, p.28) yra „aplinkos įtaka, sudaranti sąlygas vaikui dalyvauti visuomenės gyvenime, suvokti jos kultūrą ir atlikti tam tikrus socialinius vaidmenis“. Mūsų visuomenėje socializacija dažniausiai suprantama kaip joje vyraujančių elgesio normų bei vertybių įsisavinimas. „Socializacija paaiškina, kaip žmogus iš biologinės būtybės virsta socialine būtybe“ (Leliūgienė, 1997). Na, o analizuojant vaiko socializaciją šeimos kontekste, tai dažniausiai nagrinėjama kaip tinkamų socialinių vaidmenų, vertybių perdavimo procesas, padedantis vaikui prisitaikyti prie besikeičiančių aplinkybių priimant naujus socialinius vaidmenis ir įsisavinant atitinkamas vertybes. „Šeimoje vaikas, mokydamasis kalbėti, galvoti, jausti, perima jo aplinkai būdingus kultūrinius požiūrius ir vertybes – jie tampa jo paties nuomone, vertybėmis bei nuostatomis“ (Kvieskienė, 2003). Remiantis R. Vasiliausku (2006), vienas svarbiausių vaiko socializavimo(si) veiksmų yra būtent šeima, kur įgyjamos esminės socialinės žinios, suformuojami įgūdžiai ir gebėjimai, perimamos vertybės ir idealai, taisyklės ir normos.

Šeimos narių poreikių tenkinimas ir pareigos vienui kitiems yra siejamos su šeimos paskirtimi, o šeimos funkcijos tiesiogiai priklauso nuo jos narių poreikių. Kadangi kintanti visuomenė keičia ir šeimos poreikius, tai sąlygoja ir šeimos funkcijų kitimą. Todėl remiantis autorių A.Juodaitytės (2002), G. Kvieskienės (2003), R. Vasiliausko (2006) ir kt. mintimis, galima teigti, kad būtent šeima sudaro tą pirminę terpę, kurioje nuo pat gimimo prasideda vaiko socializacija, kurios metu jam perduodamos visuomenėje vyraujančios vertybinės nuostatos, patirtis, žinios bei normos. Tad nenuostabu, kad Z. Bajoriūnas (1997) šeimą įvardija kaip tobuliausią vaikų ugdymo(si) institutą. „Juk šeimoje atliekamas darbas – svarbiausia prielaida kitų auklėjimo grandžių veiklos sėkmei garantuoti“ (Uzdila, 2001, p.245). Tam tinkamiausia terpė – tradicinė šeima, kurioje vaiko gimimas tik sustiprina šį institutą į kurį vaikas patenka nuo pirmųjų dienų.

Kaip teigia K. Miškinis (2003), bendriausia šeimos funkcija yra laimės siekimas. O autorius Z. Bajoriūnas (1997, p. 28) teigia, kad „šeimos funkcija suprantama kaip sutuoktinių ar kitų jos narių

poreikių ir su jais susijusių pareigų vienu kitiems atlikimas ir tenkinimas“. Šeimos funkcijų realizavimas šeimoje atskleidžia ne tik šeimos narių tarpusavio santykius, bet ir vyraujantį vyro ir moters vaidmenų pasiskirstymą, kuriam didelę įtaką daro visuomenė ir socialinė – kultūrinė aplinka. „Netenkinant šeimos narių tarpusavio poreikių nebūna abipusės pagarbos, meilės ir laimės“ (Gaigalienė, 1998, p. 15).

Skirtingi autoriai įvairiai skirsto šeimos funkcijas, pateikia skirtingą jų skaičių ir įvardijimus, todėl šeimos funkcijų apibendrinimas pateikiamas 1 lentelėje.

1 lentelė. Šeimos funkcijos

<i>Funkcijos</i>	<i>Funkcijos reikšmė</i>
<i>Reprodukcinė funkcija</i>	<i>Vaikų gimdymas, auginimas ir auklėjimas</i> (Jovaiša, 1993; Udzila, 1993; Vaitkevičius, 1995; Žibaitis, 1997; Stankūnienė, 1997; Bajoriūnas, 1997; ir kt.).
<i>Socializacijos funkcija</i>	<i>Vaikų auklėjimas, tautos etoso tęstinumas, socializavimas, visuomenės kultūros perdavimas ir tęsimas.</i> (Jovaiša, 1993; Vaitkevičius, 1995; Bajoriūnas, 1997; Žibaitis, 1997; Stankūnienė, 1997; Leliūgienė, 1997; Gaigalienė, 1998; Miškinis, 2003 ir kt.).
<i>Ūkinė – ekonominė funkcija</i>	<i>Šeimos gerovės užtikrinimas, ūkio stiprinimas ir racionalus jos ekonomikos tvarkymas, daugybės išorinių ir vidinių šeimos narių reikmių tenkinimas</i> (Udzila, 1993; Jovaiša, 1993; Vaitkevičius, 1995; Stankūnienė, 1997; Leliūgienė, 1997; Bajoriūnas, 1997; Žibaitis, 1997; Gaigalienė, 1998; ir kt.).
<i>Psichologinė funkcija</i>	<i>Jaunų pusiausvyros išsaugojimas, emocinio prieglobščio suteikimas, tarpusavio parama</i> (Jovaiša, 1993; Udzila, 1993; Vaitkevičius, 1995; Leliūgienė 1997; Žibaitis, 1997; Stankūnienė, 1997; Bajoriūnas, 1997 kt.).
<i>Reguliuojančioji funkcija</i>	<i>Šeimos narių emocijų ir elgesio kontrolė, visuomenės propaguojamų normų ir vertybių priėmimo ar atmetimo skatinimas</i> (Bajoriūnas, 1997; Vaitkevičius, 1995 ir kt.).
<i>Rekreacinė funkcija</i>	<i>Dvasinio šeimos komforto kūrimas, naujų jėgų darbui, mokymuisi, kūrybiniam sumanymams kaupimas</i> (Leliūgienė, 1997; Bajoriūnas, 1997; Gaigalienė, 1998; Miškinis, 2003; Jovaiša, 2003;).
<i>Komunikacinė Funkcija</i>	<i>Šeimos bendravimas, išgyvenimai, keitimasis patyrimu, mintimis apie gautą informaciją, domėjimasis literatūra, menu ir vienas kitu ir pan.</i> (Bajoriūnas, 1997; Gaigalienė, 1998).
<i>Kultūrinė funkcija</i>	<i>Šeimos narių kultūrinimas, kultūros perdavimas</i> (Vaitkevičius, 1995; Stankūnienė, 1997; Žibaitis, 1997).
<i>Seksualinė funkcija</i>	<i>Seksualinio gyvenimo tvarkymas, seksualinių poreikių patenkinimo pilnatvė.</i> (Bajoriūnas, 1997; Miškinis, 2003).

Apibendrinant lentelėje pateiktas skirtingas šeimos funkcijų klasifikacijas, galima išskirti tokias pagrindines šeimos funkcijas: 1) reprodukcinė, 2) ūkinė - ekonominė, 3) socializacijos, 4) psichologinė, 5) rekreacinė ir 6) seksualinė funkcijos. Reprodukcinę funkciją galima apibrėžti kaip vaikų gimdymą ir auginimą, ūkinė - ekonominę funkciją – šeimos materialinių poreikių tenkinimą, šeimos biudžeto, namų ūkio tvarkymą, socializacijos funkciją – socializacijos procesus bei tautos

tradicijų perdavimą jaunajai kartai, rekreacinę – emocinės būklės atkūrimą, jėgų atgavimą naujiems darbams ir pan. Tokia klasifikacija, nors ir gana abstrakti, tačiau atspindi daugelio autorių pateikiamas mintis ir atskleidžia šeimos funkcijų esmę ir kaitą.

1.3. Tradicinės šeimos vertybės ir jų kaita

Vertybės dėl savo daugialypiškumo įvairių kultūrų kontekste įgyja skirtingas reikšmes ir svarbą. Pasak V. Pruskaus (2005) skirtingose visuomeninio gyvenimo srityse (šeimoje, versle, valstybės institucijose) vertybės turi skirtingą normatyvinį pobūdį ir savitas raiškos formas, todėl jos atlieka nevienodą vaidmenį. Sociologinėje literatūroje vertybės apibūdinamos pabrėžiant socialiai priimtina elgesį, savotišką etaloną, kuris būtų priimtinas visiems žmonėms. Kaip teigia B. Kuzmickas (2001) vertybė dažnai apibūdina ne tai, kas yra realus faktas, bet kas turėtų būti.

Taigi vertybė yra bendra tendencija rinktis vieną, o ne kitą, dalykų būvį. Vertybė yra atvira ar numanoma, savita atskiram individui, daranti įtaką elgesio tipų, būdų ir tikslų pasirinkimui (Pruskus, 2005). Kiekviena visuomenė turi tam tikras nusistovėjusias vertybes. Pagrindinės moralinės vertybės, kurios pripažintos šeimose, yra šios:

- ✓ Melo nebuvimas;
- ✓ Lojalumas;
- ✓ Atsitiktinių seksualinių ryšių nebuvimas;
- ✓ Prieštaravimas abortams;
- ✓ Skyrybų vengimas (Mitrikas, 2001).

Keičiantis visuomenei ir jos požiūriui, ypatingai jaunų žmonių suvokimas apie šeimą ir jos vertybes kinta – santuoka vis dažniau atidedama dėl finansinių būsto įsigijimo problemų, noro „išbandyti vienas kitą“, „pagyventi laisvai be vaikų“, skyrybų skaičius nenumaldomai didėja. Atlikti tyrimai rodo, kad Lietuvoje šeima yra stipriai įtakojama socialinių, ekonominių ir kultūrinių aplinkos pokyčių, ir patiria ryškias transformacijas. Remiantis A. Čiužu, V. Ratkevičiene ir kt. (2005) šie pokyčiai yra akivaizdūs visose gyvenimo srityse - keičiasi šeimos ekonominio funkcionavimo pagrindai, veiklos ir saviraiškos galimybės, vidiniai šeimos narių saitai, vertybinės orientacijos ir gyvenimo prioritetai, elgsena. To pasekoje vis labiau nyksta tradicinės šeimos bruožai ir įsigali moderni šeima.

Pasak V. Stankūnienės, A. Jonkarytės, S. Mikulionienės ir kt. (2003) esminiai pokyčiai įvyko žmonių mąstyme, jų samonėje. Tradicinėje šeimoje pirmenybė ir investicijos buvo skiriamos vaikams ir jų gerovės kūrimui, o šiuolaikinėje, modernioje, šeimoje iškyla asmeninės laisvės, saviraiškos bei kokybiškų tarpusavio santykių svarba, kurią sąlygoja vis gilėjanti individualizacija ir asmens teisių ir laisvių augimas. Vaikai vis dar labai svarbūs, tačiau jie jau nebėra vertybių hierarchijos viršūnėje. Moderni kontracepcija sudarė poroms palankesnes sąlygas rinktis lankstesnes gyvenimo kartu formas. Sparčiai keičiasi moters statusas visuomenėje ir šeimoje. Fundamentalūs šeimos pokyčiai poindustrinėse šalyse silpnina ir siaurina tradicinės šeimos funkcijas, mažina šeimos kūrimo normalizaciją ir sąlygoja santuokos vaidmens individo gyvenime silpnėjimą. Nepaisant minėtų veiksnių įtakos šeimos formų, struktūros ir funkcijų kitimui, šeima ir toliau išlieka socialiai svarbus institutas, tačiau jau turintis tradicinės ir modernios šeimos sampratas.

1.4. Tradicinės ir modernios šeimos samprata

Vykstantys šeimos pokyčiai glaudžiai siejasi tarpusavyje, nes nauji žmonių elgsenos elementai veda prie kitokių sprendimų ir pokyčių. Viso to rezultatas – besikeičiantis šeimos modelis – tradicinį modelį keičia modernus, kartu skiepydamas ir kitokias vertybes. Remiantis S. Juknevičiumi (2002), šiuos pokyčius sąlygojančius veiksnius galima suskirstyti į 3 grupes: 1) struktūriniai pokyčiai (socioekonominiai, politiniai), 2) technologiniai pokyčiai (mokslo ir technikos pažanga) ir 3) kultūriniai pokyčiai (visuomenės normos ir vertybės). Visas šių veiksnių kompleksas veikia nuo XX amžiaus septintojo dešimtmečio, ir pasak S. Juknevičiaus (2002) svarbiausi šiuos pokyčius žymintys požymiai yra individo anatomijos etinėje, dorovinėje, politinėje sferose akcentavimas, industrinės kontrolės atmetimas, pripažinimo poreikio didėjimas. 2 lentelėje pateikiami tradicinės ir modernios šeimos skirtumai.

2 lentelė. **Modernios ir tradicinės šeimos skirtumai**
(Stankūnienė V., Jonkarytė A., Mikulionienė S., Mitrika A., Maslauskaitė A., 2003)

TRADICINĖ ŠEIMA	MODERNI ŠEIMA
○ Ankstyvos vedybos; ○ Šeima kuriam vedybų keliu; ○ Didelis santuokystės lygis; ○ Pirmieji vaikai gimdomi jauname amžiuje; ○ Vyrąja vidutinės šeimos; ○ Maža ne santuokoje gimusių vaikų dalis.	○ Mažėja vedybų; ○ Vedybos atidedamos vyresniam amžiui; ○ Daugėja neregistruotų šeimų; ○ Pirmieji vaikai gimdomi vyresniame amžiuje; ○ Mažėja gimstamumas, išivyrąja mažvaikės šeimos; ○ Daugėja ne santuokoje gimusių vaikų dalis; ○ Daugėja viengūnių; ○ Plinta savanoriška bevaikystė.

Šiuolaikinėje šeimoje vis labiau silpnėjantis jų vienijantis ryšys lemia tai, kad šeima vargiai pateisina savo paskirtį. „Šeima savo prigimtimi yra skirta meilei išsiskleisti, iš gyvybės kuriančios meilės viskas turi išaugti ir būti „, teigia autorius V. Uzdila (2001, p.21), tačiau šių dienų realybėje meilės vis dažniau nebepaisoma. Dabar kalbama apie vedybas „iš reikalo“, gyvenimą pagal sutartį, atsirado sąvokos partneris, gyvenimo draugas, bandomieji šeimyninio gyvenimo laikotarpiai - šeimoje byra didžiosios vertybės, kurias palaikė meilė, ištikimybė ir patvarumas.

Taigi, apibendrinant, galima teigti, kad šiuolaikinėje visuomenėje šeimos transformacijos yra neišvengiamos, nes tai yra šios visuomenės ūkinių, kultūrinių ir socialinių procesų subproduktas. Tokios visuomeninio gyvenimo permainos kaip ekonominės problemos bei socialinė įtampa stipriai palietė Lietuvos šeimas, keičia jų gyvenimą, buitį. Pasak A. Eitutienės (2007) šeimos kelia susirūpinimą, nes grėsmingai daugėja ištuokų, ypač tada, kai sutuoktiniai ieško tik malonumų, todėl norint pakeisti ar bent kiek sušvelninti šią situaciją yra ypatingai svarbus tradicinės šeimos kaip pagrindinės vaiko teisių užtikrinamosios vaidmens suvokimas.

1.5. Vaikų teisės tradicinėje šeimoje

„Graikų filosofas Platonas, kurdamas „idealios valstybės“ modelį, kėlė idėją, kad reikėtų uždrausti šeimą ir asmeninį partnerio pasirinkimą. Jis reikalavo bendros teisės į visas moteris ir vaikus; laikinų santuokų kariams pagal valdovų įsakymus“ (Čiužas, Ratkevičienė ir kt, 2005, p.135). Tačiau tolimesnioje savo darboje, kaip teigia A. Čiužas, V. Ratkevičienė ir kt. (2005), Platonas ėmė siūlyti net bausti tuos, kurie nesudaro santuokos ir ypatingai tam jo manymu tinkamiausiu laiku: vyrams 25-30 arba 30-35, moterims 16-20 arba 18-20 metų. Šiomis dienomis ypatingai kintantis jaunų žmonių požiūris į pasaulį, šeimą, visuomenę, realybę tarsi grąžina į Platono aprašytus laikus.

Remiantis Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis Lietuvoje vidutinis pirmosios santuokos amžius yra 29 metai, kuris per ketverius metus padidėjo nuo tuomet buvusių 28 metų vidurkio, nors pirmojo vaiko susilaukiama vidutiniškai nuo 25 iki 29 metų amžiaus. (Lietuvos statistikos departamentas, 2014). Taigi, remiantis šiais duomenimis galima teigti, kad nemažai vaikų gimsta ir auga nesantuokoje ar vieno iš tėvų šeimoje.

Kaip teigiama Jungtinių Vaiko Teisių Konvencijos (1989, p.2) preambulėje, „valstybės, šios konvencijos dalyvės, būdamos įsitikinusios, jog šeimai, kaip pagrindinei visuomenės ląstelei ir natūraliai visų jos narių, ypač vaikų, augimo ir gerovės aplinkai, turi būti suteikta reikiama

apsauga ir pagalba, kad ji galėtų prisiimti visas pareigas visuomenei, bei pripažindamos, jog vaikas visapusiškai ir harmoningai vystytis gali tik augdamas šeimoje, jausdamas laimę, meilę ir supratimą... Šie žodžiai apima visas Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996) reglamentuojamas teises nuo vaiko teisės gyventi ir augti iki vaiko apsaugos nuo neigiamų aplinkos veiksnių. Taigi, šeimos pareigą vaikų atžvilgiu galima įvardyti kaip vaiko apsaugojimą nuo visų negandų, tačiau asmenys gyvenantys partnerystėje gali susidurti su tokiais sunkumais kaip:

- „Partnerystė nesuteikia jokių asmeninių teisių į partnerio pavardę, į paveldėjimą“;
- „Turtinių santykių apsauga yra daug mažesnė, nes jie neįgyja turto bendra jungtine nuosavybe“;
- „Partneriai sutartį dėl turto padalijimo gali sudaryti tik partnerystei pasibaigus“. (Čivilytė – Gylienė, 2006, p.124).

Partnerystė neužtikrina turto apsaugos. Nelaimės ar skyrybų atveju vienas iš tėvų ir su juo likęs gyventi vaikas susiduria ir su finansinės padėties pokyčiais, kurie tiesiogiai turi įtakos ir jo būtiniausių poreikių tenkinimo kokybei. Taip pat nemalonių emocijų gali suteikti ir pavardžių skirtumai, ypačingai jaunesniojo amžiaus vaikams pradėjus lankyti mokyklą, kuomet kitų vaikų ir jų tėvų pavardės vienodos, o jo ne. Tai gali sukelti ne tik neigiamų išgyvenimų, bet ir silpninti jo tapatumo su šeima jausmą.

Kaip teigiama Lietuvos Respublikos civilinio kodekso trečiojoje knygoje „Šeimos teisė“ (2000) vaikas turi teisę gyventi kartu su tėvais, būti auklėjamas ir aprūpinamas savo tėvų šeimoje, bendrauti su tėvais, nesvarbu, ar tėvai gyvena kartu, ar skyrium, bendrauti su giminaičiais, jei tai nekenkia vaiko interesams. Tačiau vaikai gyvenantys vieno iš tėvų šeimoje susiduria su tam tikrais sunkumais – bendravimo grafikas, galimos tėvų manipuliacijos, draudimai susitikti ir pan.

Tik jausdamas harmoniją, matydamas teisingus ir pagarba bei meile grindžiamus santykius vaikas gali sėkmingai vystytis. To užtikrinimui svarbus yra ir teisinis pagrindas. Tik santuoką įteisinę asmenys, bendru sutarimu, įgyja bendrą pavardę, bendrą turtą, juk „tikra šeima yra tada, kai vyras ir moteris įregistruoja santuoką. Pastaroji yra šeimos kūrimo pagrindas ir jos pirminis požymis“ (Bajoriūnas, 1997, p.10).

1.6. Institutai, formuojantys teigiamą jaunosios kartos požiūrį į šeimą

Viskas turi tarnauti žmogui, žmoniškumo augimui: mokslas ir religija, kultūra bei valdžia (Vydūnas, 2006). Šiuo atveju tarnavimas gali būti traktuojamas kaip minėtų institutų teigiamos nuostatos į tradicinę šeimą formavimas, kuris, kai kuriais atvejais, prasilenkia su šia idealistine mintimi. Jaunosios kartos teigiamo požiūrio į šeimą formavimas turi būti realizuojamas ne tik šeimos aplinkoje, bet ir įvairiose kituose institutuose. Vienas iš jų – ugdymo institucija, kuri atlieka žymų vaidmenį ugdant jaunąją kartą (Laužikas, 1993).

Šeima ir mokykla yra dvi pagrindinės vaiko socializacijos bei auklėjimo institucijos. Peržvelgus įvairių autorių (Tereškinas, 2004; Stankūnienė, Jasilionienės, Jančiatytė, 2005; Gustainienė, 2006 ir kt.) teiginius apie jaunosios kartos požiūrio į tradicinę šeimą kitimą, galima teigti, kad yra būtina vaikams ir jaunuoliams, arba kitaip mokiniams ir studentams, formuoti teigiamą požiūrį į šeimos institutą. Kaip teigia V. Jakavičius ir A. Juška (1996), mokykla yra antroji vaiko socializacijos institucija, svarbus tolesnis besivystančios asmenybės gyvenimo etapas. Būtent mokykla toliau plėtoja vaikų psichines bei fizines galias, atlieka svarbų vaidmenį ugdant išsilavinusią jaunąją kartą, perteikiant tautos vertybes. Vaikui pradėjus lankyti mokyklą, socializacijos procese iki tol dalyvaujančius tėvus papildė pedagogai. Todėl, pasak S. Dapkienės (2002), mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo ir kooperavimosi svarbą liudija pats auklėjimo procesas, nes šios institucijos yra apjungtos tuo pačiu auklėjimo objektu – vaiku. Kadangi mokykla siekia ugdyti visapusišką asmenybę, mokinių tinkamas rengimas šeimai, jų teigiamų nuostatų apie šią instituciją formavimas yra svarbi sudėtinė bendrojo ugdymo dalis. Mokinių mokymas apie šeimą, teigiamų nuostatų į ją formavimas prasideda jau pradinėse klasėse, kur vaikams informacija apie šeimą ir jos vertybes yra pateikiama integruojant į įvairius mokomuosius dalykus (pasalio pažinimą, muziką, dailę ir kt.). Mokinių teigiamas nuostatas į šeimą bendrojo lavinimo mokykloje padeda formuoti dorinis ugdymas, kurio pagrindinė paskirtis yra padėti mokiniams atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes ir jomis grįsti asmeninį ir visuomeninį gyvenimą. „Jo dėka lavinami asmens gebėjimai savarankiškai svarstyti asmeninius žmogaus egzistencijos klausimus, atsakingai apsispręsti ir veikti sudėtingame šiandienos pasaulyje“. (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir bendrojo išsilavinimo standartai, 2003).

Bendrosios vertybės, iš kurių viena – šeima, ir susieja eitikos ir tikybos pamokas į darnią dorinio ugdymo visumą. Tačiau nežiūrint į tai, jog mokinių teigiama pozicija šeimos atžvilgiu yra

formuojama per dorinio ugdymo pamokas bei integruojant reikiamas žinias į kitus mokomuosius dalykus ar popamokinius renginius, kai kurie autoriai (Obelenienė, 2000; Gaigalienė, 2001) mano, kad yra skiriama nepakankamai dėmesio būsimų tėvų, kaip ugdytojų rengimui. Pasak B. Obelenienės (2000), mokinių rengimas šeimai suprantamas tik kaip mokymas tvarkyti šeimos buitį bei lytinis švietimas, todėl mokykloje vaikai rengiami daugiausia realizuoti tik dvi šeimos funkcijas: reprodukcinę ir ūkinę – ekonominę, neatsižvelgiant į tai, kad kitos funkcijos taip pat turėtų būti realizuojamos. O pats mokinių rengimas šeimai daugiau remiasi ne specialiais rengimo šeimai kursais, bet dalykine integracija, todėl praktinės rengimo šeimai problemos nėra išspręstos. Tad norint, kad mokinių ugdymo apie šeimos instituciją turinys būtų labiau praplėstas ir padėtų išryškinti kitas šeimos atliekamas funkcijas, reikia iš esmės peržvelgti esamas mokymo programas. Taip pat remiantis tuo, kaip teigia M. Gaigalienė (2001), nuolat reikia modifikuoti rengimo šeimai koncepcijas. Taigi, bendrojo lavinimo mokykloje teigiamas požiūris į šeimą daugiausiai yra formuojamas per dorinį ugdymą, kuris siekia padėti mokiniams atskleisti bendrąsias žmogiškąsias vertybes bei jomis pagrįsti savo asmeninį ir visuomeninį gyvenimą. Būtent todėl, tiek etikos, tiek tikybos mokymas aptaria svarbiausius žmonių tarpusavio sugyvenimo principus, tame tarpe ir šeimoje.

Ne ką mažesnę vaidmenį formuojant jaunosios kartos požiūrį į tradicinę šeimą atlieka **žiniasklaida**. Tai sąlygoja nuolat plintantis įvairių technologijų naudojimas. Dažnai mokyklinio amžiaus vaikai, o neretai ir studentai, laisvalaikį leidžia žiūrėdami televizorių. Kai kurie tėvai nerimauja, kad televizijoje rodomi netinkamo elgesio ir gyvenimo būdo pavyzdžiai gali pakenkti vaikų šeimos ir religinių vertybių formavimuisi. Vyrų ir moterų rodomi lovoje drauge. Be to, kaip galima numanyti, šios santykiujančios poros dažniausiai yra nesusituokusios (Berns, 2009). Tokie demonstruojami vaizdai dažnam mokiniui, negaunančiam iš tėvų ar mokyklos informacijos, tampa lytinio švietimo alternatyva, kuri daro neigiamą įtaką mokinių moralės normų formavimuisi, nes toks lytinis elgesys imamas laikyti priimtiniu. Ne ką mažiau besiformuojančias asmenybes veikia ir populiarioji – bulvarinė spauda. Vienuose iš tokių merginų pamėgtų žurnalų kaip „Cosmopolitan“ ir „Panelė“ gausybė tokių straipsnių kaip „*Jis apsijuokė lovoje ir dėl to išspyrė mane lauk*“, „*Santykių kursas į kairę*“, „*Sex avarijos: ko bijo jie ir jos*“ bei kiti įvairūs internetiniai portalai nuolat skelbia apie žvaigždžių gyvenimo ypatybes ir toli gražu ne sektingus pavyzdžius. Taigi, tiek spauda, tiek televizija būdama didele jauno žmogaus gyvenimo dalimi gali iškraipyti šeimos ir moralės vertybių

suvokimą, todėl svarbiu tėvų uždaviniu, šiuo atveju, tampa apsaugoti vaikus nuo šios grėsmės apjungiant visus šiame procese dalyvaujančius institutus.

Mūsų šalyje, kur vyrauja katalikybė, būtina nepamiršti ir **bažnyčios** kaip instituto, formuojančio jaunosios kartos vertybines orientacijas. Bažnyčioje egzistuojančios tiesos šeimos atžvilgiu numato, kad tik santuokoje šeimos narių santykiai pasižymi teisingumu bei pagarba abipusėms teisėms ir pareigoms. Pasak Jono Pauliaus II, santuoka suteikia gyvenimo pilnatvę tam tikru savęs dovanojimu, kurio vaisiai yra vaikai, savo ruožtu esantys dovana tėvams, visai šeimai ir visai visuomenei (Burvytė, Ralys, Ilgūnienė, 2012). Vis daugėjančias niekaip neįteisintas gyvenimo sąjungas bažnyčia laiko neteisinga individo laisvės pasirinkti samprata. Kaip teigė Jonas Paulius II, de facto gyvenimo sąjungų pripažinimas teisėmis lygiavertėmis šeimai sukompromituotų šeimos modelį, kuris negali kilti iš nepatikimų dviejų žmonių tarpusavio santykių, bet tik iš nuolatinės sąjungos, kuri prasideda, kai sudaroma santuoka, tai yra sutartis tarp vyro ir moters, pagrįstas abipusiu ir laisvu pasirinkimu, kuris yra santuokinės bendrystės, nukreiptos į vaikų gimdymą, priežastis (Burvytė, Ralys, Ilgūnienė, 2012). Taigi, bažnyčioje skleidžiamos tiesos formuoja jaunuolių atsakingumą kuriant santykius, bei įsipareigojimų svarbą siekiant sukurti darnią šeimą kaip pamatą teisingam vaikų auginimui ir auklėjimui.

Apibendrinus išnagrinėtą literatūrą galima teigti, kad šeima, būdama pirmine vaiko socializacijos vieta, turi neatsiriboti nuo institutų formuojančių vaikų požiūrį tolismeniuose socializacijos procesuose ir taip padėti jaunajai kartai formotis teigiamą požiūrį į tradicinę šeimą kaip vertybę.

1.7. Paauglystės ir jaunystės amžiaus tarpinių pedagoginė-psichologinė charakteristika

Augdamas žmogus keičiasi ir tai apima ne tik jo fizinį išsivystymą, bet ir mąstymą, suvokimą apie visas gyvenimo sritis, įskaitant ir šeimą, kuri žmogaus gyvenime užima svarbią vietą, nepriklausomai nuo jo amžiaus.

Turbūt vienas sudėtingiausių laikotarpių kiekvienam mokiniui yra paauglystė. Paauglystė - tai biologinių, psichologinių ir socialinių pokyčių metas, kai sprendžiant tam tikrus raidos uždavinius siekiama tapti suaugusiu. Kaip teigia A. Petrulytė (2012) paauglystė trunka nuo lytinio brendimo pradžios iki asmuo pasiekia savarankiško suaugusio žmogaus socialinę padėtį. Tačiau šiuo laikotarpiu paauglys išgyvena nemažai sunkumų – greitai besikeičiančios socialinės normos,

technologijų tobulėjimas, dažnai slopina paauglių pasitikėjimą suaugusiais, kurių diegiamos vertybės atrodo pasenusios, neatitinkančios šiuolaikinių realijų. Nors paaugliams, mokiniams, tai gali atrodyti nereikšminga, tačiau visdėlo jų santykiai su tėvais ir šeimoje vyraujančios normos turi nemažai įtakos jų elgesiui su kitais žmonėmis, ypatingai užmezgant romantiškus santykius.“A. Bandura ir kiti socialinio išmokymo teoretikai laikėsi nuomonės, kad paauglių elgesys yra kitų asmenų elgesio modeliavimas“ (Žukauskienė, 2012, p. 555). Taigi, galima daryti išvadą, kad šeimoje vyraujantis pavyzdys, t.y. ar tėvai gyvena santuokoje, kokie jų santykiai, gali turėti tiesioginės įtakos jų požiūriui į santykius su priešinga lytimi.

Aptariant paauglystės laikotarpį labai svarbu paminėti ir bendraamžius, kaip grupę, užimančią ypatingą vietą paauglio gyvenime. Šiame amžiaus tarpsnyje paaugliai ima siekti autonomijos, vis daugiau laiko praleidžia su bendraamžiais, kurių nuomonė ir pažiūra tampa daug reikšmingesnės nei tėvų ar kitų suaugusiųjų. Kaip teigia R. Žukauskienė (2012), bendraamžiai labai paveikia paauglio socialinį gyvenimą, ko pasekoje dažnai išryškėja atotrūkis tarp kartų. R. Žukauskienė (2012) cituodama Carver, Joyner, Udry (2003) teigia, jog tyrimai rodo, kad vidutiniškai 15 metų amžiuje apie 53% paauglių yra turėję ar turi romantinius ryšius, kurie truko bent mėnesį per paskutinius 18 mėnesių, kas įrodo, kad paauglystė – tai paieškos laikotarpis.

Išgyvenęs paauglystės laikotarpį ir su juo susijusius sunkumus jaunas žmogus, dažnai būdamas studentu, pereina į naujų išgyvenimų ir suvokimų laiką. Jaunystė – tai jau kitokių paieškų metas, kuomet ieškoma tinkamo darbo, siekiama profesijos, tvarių romantiškų santykių. Būtent šiame amžiaus tarpsnyje vienas iš pagrindinių savęs paieškos ir išraiškos būdų tampa šeimos ar artimų santykių sukūrimas, kitaip sakant, tęsiamos paauglystėje pradėtos paieškos. Pasak D. Beresnevičienės (2003), jaunas suaugusysis sprendžia šias vystymosi užduotis:

1. Vedybų,
2. Tėvystės (vaikų gimdymo),
3. Profesinės veiklos pasirinkimo,
4. Gyvenimo stiliaus paieškos.

R. Žukauskienė (2012) teigia, kad artimų ryšių su intymiu partneriu užmezgimas tampa jaunų suaugusiųjų prioritetu. Taigi, galima daryti išvadą, kad būtent šiame amžiaus tarpsnyje ypatingai didelis dėmesys tenka ne tik pačios šeimos kūrimui, bet ir savo šeimos pavyzdžiui. Tai rodo A. Čiužo, V. Ratkevičienės, P. Stankevičiaus ir kt. (2005) gauti akademinio jaunimo požiūrio į šeimą

tyrimo duomenys, kuriuose išryškėja jaunimo noras atkartoti savo šeimos ir tėvų santuokos modelį, nes atšiaurioje ir susvetimėjusioje visuomenėje šeima ir santuoka, pagrįsta meile bei pagarba, yra tos salelės, kuriose kurstoma vienas kitą šildančioji ugnis.

Apibendrinus išanalizuotą literatūrą galima teigti, kad tiek paauglystė, tiek jaunystė yra naujų atradimų ir sprendimų priėmimo laikotarpis. Vienas iš jų – tai požiūris į santykius su priešinga lytimi bei santuoką. Paauglystėje šiam suvokimui įtaką daro šeima, tačiau gana stipriai veikia ir bendraamžiai, kai kuriais atvejais galintys iškreipti suvokimą apie tikrąsias vertybes. Jaunystėje šiai įtakai sumažėjus, jaunuoliai dažniau atsigręžia į savo tėvų sukutą šeimos modelį ir taip stengiasi įgyvendinti vieną svarbiausių šio amžiaus tarpsnio uždavinių.

2. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

2.1. Tyrimo metodikos, organizavimo ir imties charakteristika

Atlikus mokslinės (pedagoginės, psichologinės) literatūros bei švietimą ir vaikų teises reglamentuojančių dokumentų analizę, išanalizavus tradicinės šeimos sampratą ir vertę, kaitą ir jos sukeltų problemų pobūdį, tolesnei šio darbo problemos analizei buvo pasirinktas dar vienas - empirinis tyrimo metodas, kuriuo buvo siekiama ištirti mokinių ir studentų požiūrį į tradicinę šeimą.

Tyrimo metodika. Tyrimui atlikti buvo pasirinkta anketinė apklausa. Kaip teigia I. Luobikienė (2000) tai yra tokia duomenų rinkimo technika, kai respondentai tuo pačiu (arba artimu jam) metu atsakinėja į anketoje pateiktus klausimus. Šis metodas pasirinktas dėl galimybės vienu metu apklausti didesnę kiekį žmonių bei užtikrinti visišką anonimiškumą. Apklausiai atlikti buvo parengta tikslus ir uždavinius atitinkanti anoniminė anketa mokiniams ir studentams (1, 2 PRIEDAS). Anketos pradžioje pateikiamas trumpas supažindinimas su tyrėju, nurodoma, kad anketa anoniminė ir kad gauti duomenys bus panaudoti rengiant baigiamąjį bakalauro darbą. Tyrimo instrumentas sudarytas iš 12 klausimų – 3 atviro ir 9 pusiau uždaro tipo, kuriuose dalyviai, neradę tinkamo atsakymo varianto, galėjo įrašyti ir kitą, jo nuomonę geriausiai atitinkantį variantą. Atviruose klausimuose respondentai turėjo galimybę įrašyti ir apibūdinti savo asmeninę nuomonę ir patirtį. Anketos pabaigoje buvo pateikiami demografinio pobūdžio klausimai, kuriais buvo išsiaiškinta tiriamųjų lytis ir kursas/ klasė, kurioje jie mokosi.

Tyrimo organizavimas. Parengus tyrimo instrumentą buvo suorganizuotas pirmasis tyrimo etapas. Pirmiausia buvo suderintas apklausos atlikimo laikas (2014 metų lapkričio mėnesį) su Šiaulių universitete besimokančiais kolegomis. Susitikimų metu, prieš pradėdant pildyti anketas, studentams buvo pateiktas trumpas tyrimo pristatymas. Vėliau išdalintos anketo ir, studentams baigus jas pildyti, surinktos. Antrasis tyrimo etapas buvo atliktas vienoje Šiaulių miesto gimnazijoje, kurios pavadinimas, išsaugant anonimiškumą, nebus minimas. Suderinus atlikimo laiką (2015 metų kovo mėnesį) su mokyklos vadovybe mokiniams buvo pristatytos, išdalintos ir surinktos anketo.

Tiriamieji. Tyrime dalyvavo 50 Šiaulių universiteto I – IV kurso studentų ir 43 Šiaulių X gimnazijos 11 – 12 klasių mokiniai. Detalesnė tiriamųjų charakteristika pateikiama 3 lentelėje.

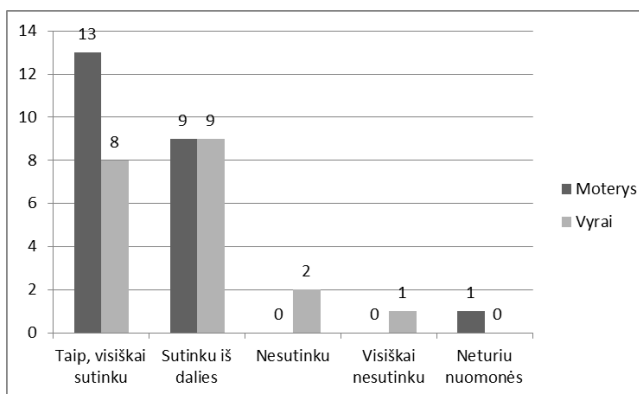
3 lentelė. Tyrimo imties charakteristika (N=93)

Tiriamųjų skaičius	Vyrai	Moterys	Iš viso
Studentai	24	26	50
Mokiniai	20	23	43
Iš viso:	44	49	93

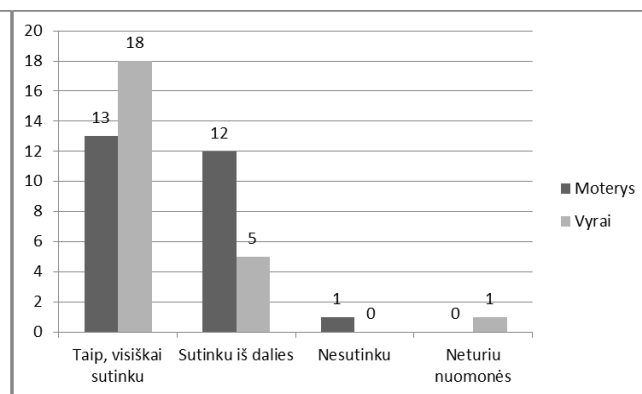
Taigi, kaip galima matyti lentelėje, tyrime iš viso dalyvavo 93 respondentai iš kurių 50 studentų (24 vyrai ir 26 moterys) ir 43 mokiniai (20 vyrų ir 23 moterys), na o toks amžiaus ir lyties pasiskirstymas užtikrino tyrimo rezultatų tikslumą.

2.2. Tyrimo rezultatų analizė

Pirmuoju anketos klausimu išsiaiškinta, ar respondentai sutinka su Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992) įvardintu šeimos apibrėžimu, kuris teigia, kad „*šeima – tai visuomenės ir valstybės pagrindas*“. Respondentų atsakymų pasiskirstymas pateiktas 1 ir 2 pav.

1 pav. Mokinių nuomonė apie šeimą kaip visuomenės ir valstybės pagrindą (N=43)

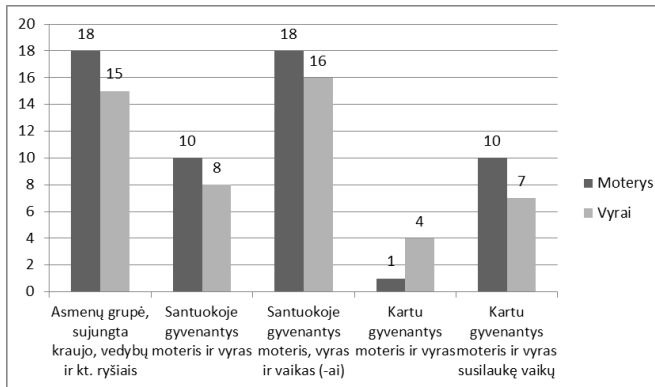

2 pav. Studentų nuomonė apie šeimą kaip visuomenės ir valstybės pagrindą (N=50)

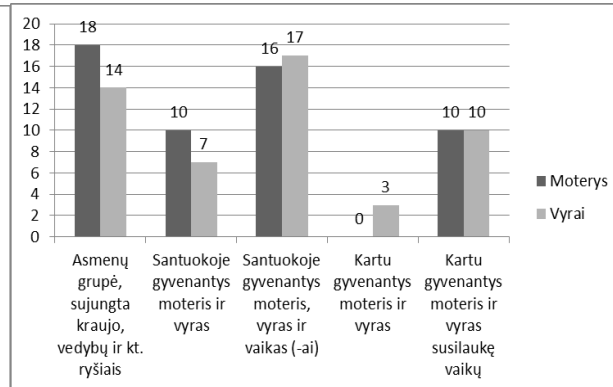
Kaip galima pastebėti iš paveiksluose pateiktų duomenų, didžioji dalis respondentų sutinka, kad LR Konstitucijoje apibrėžta šeimos sąvoka yra teisinga. Taip mano 26 respondentės moterys (13 mokinių ir 13 studentų). Argumentuodamos savo atsakymą jos teigė, kad „*Viskas prasideda nuo šeimos ir visuomenė yra šeimų visuma; Be šeimos nėra visuomenės, be visuomenės nėra valstybės*“. Aptariant vyrų pateiktus atsakymus galima pastebėti kiek išsiskyrusias nuomones. Studentai šiuo klausimu yra tvirtesnės nuomonės ir net 18 iš jų teigia, kad šeima yra visuomenės ir valstybės

pagrindas. Argumentuodami savo atsakymus vyrai nurodė, kad „šeima yra svarbiausia gyvenimo dalis“. Mokiniai šiuo atveju su minėtu teiginiu sutinka tik iš dalies argumentuodami, kad „Valstybei nepakankamai rūpi žmonės“. Tokių ryškų mokinių ir studentų nuomonės išsiskyrimą galėjo nulemti tai, kad pasak A. Petrulytės (2012) paauglystėje lytinis brendimas vyksta greičiau nei socialinis. Taigi, mokiniai gali būti labiau susikonscentravę į lytiškumą, o ne į šeimos reikšmę valstybei. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog 1 respondentė studentė ir 1 respondentas mokinys su anksčiau minėtu teiginiu nesutinka ir nemano, kad šeima sudaro visuomenės ir valstybės pagrindą. Tačiau apibendrinant gautus rezultatus galima tvirtai teigti, kad apklaustieji yra visgi yra tos nuomonės, kad visuomenė ir valstybė remiasi į šeimos pagrindus. Na, o tiriamųjų nuomonę ir jų išsakytą mintį galima iliustruoti A. Tereškino (2004) pateikiamais žodžiais, kad šeima buvo traktuojama kaip svarbi visuomenės dalis vienu atveju reiškusi tą visuomenės sąrangos formą, iš kurios vėliau turėjo „išriedėti“ bei kilti pati valstybė, kitu atveju, sudaranti esminę valstybės ir visuomenės ląstelę, kurios gyvybingumas bei stiprumas gali matuoti pačią valstybę bei visuomenę.

Antruoju anketos klausimu, tiriamųjų buvo pasiteirauta, kas, jų nuomone, yra šeima. Respondentų buvo prašoma pasirinkti 2 - 3, jų nuomonę labiausiai atitinkančius teiginius. Apibendrinti rezultatai pateikti 3 ir 4 paveiksluose.

3 pav. Mokinių pateikti šeimos apibūdinimai (N=43)

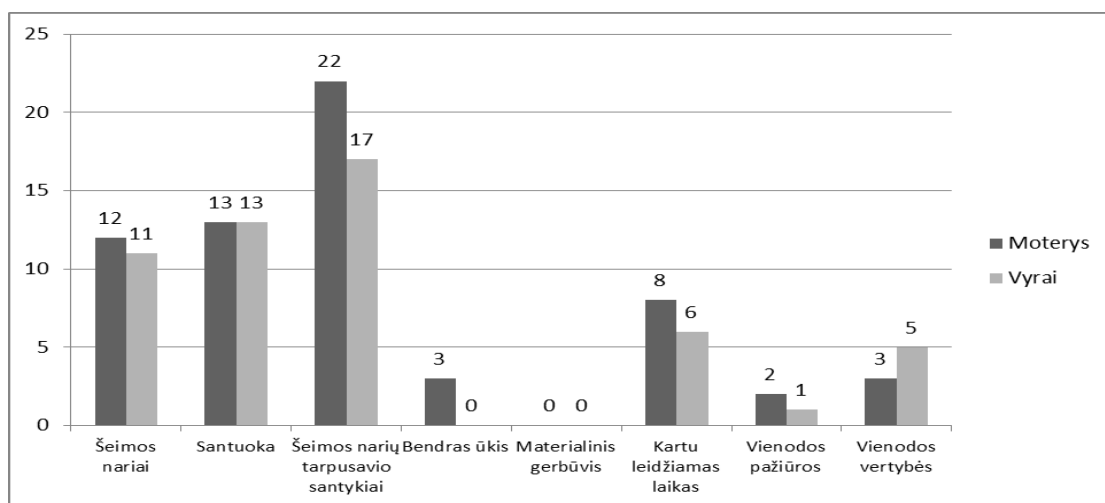
4 pav. Studentų pateikti šeimos apibūdinimai (N=50)

Taigi, kaip galima pastebėti iš paveiksluose pateiktų duomenų, daugiausia respondentų, teigia, kad šeima – tai asmenų grupė, sujungta kraujo, vedybų ir kitais ryšiais. Šį atsakymo variantą pasirinko net 36 moterys (18 mokinių ir 18 studentų) ir 29 vyrai (15 mokinių ir 14 studentų). Santuokoje gyvenančių moters ir vyro apibrėžimą pasirinko 20 moterų (10 mokinių ir 10 studentų) ir 15 vyrų (8 mokiniai ir 7 studentai). Ne ką mažiau atsakymo variantų, nei pirmasis, sulaukė apibrėžimas, kad šeima – tai santuokoje gyvenantys moteris, vyras ir vaikas (-ai), kurį pasirinko 18

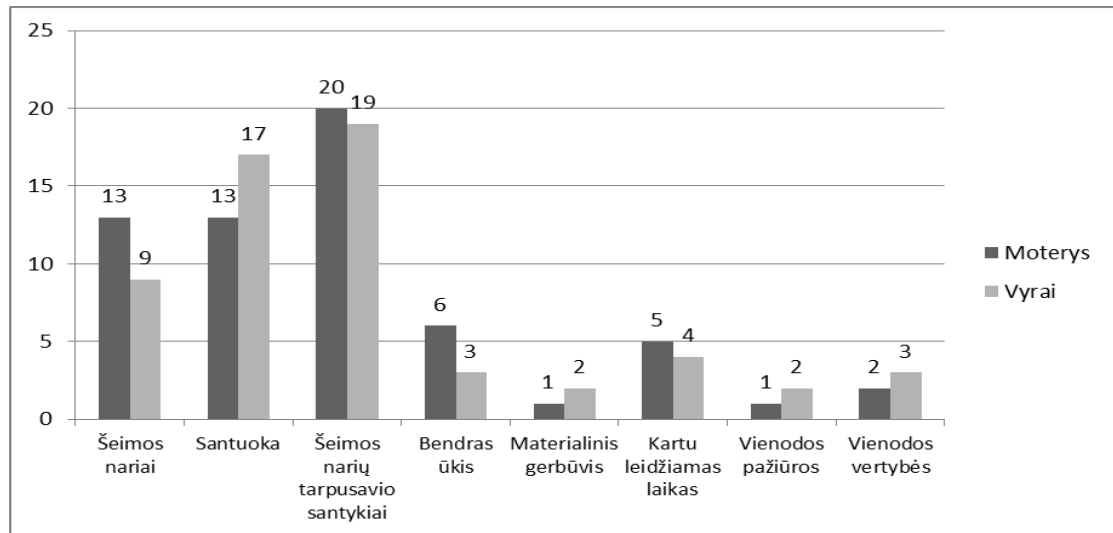
mokinių moterų ir 16 studentų moterų bei 16 mokinių vyrų ir 17 studentų vyrų, kas leidžia daryti išvadą, kad respondentams vaikai šeimoje yra ištis svarbūs ir reikalingi. Tačiau iš pateiktų duomenų galima pastebėti ir tai, kad keletas respondentų vis dėlto mano, kad šeimai santuoka nėra svarbi, ir šeimą jie apibūdina, kaip kartu gyvenančius moterį ir vyrą, susilaukusius vaikų.

Apibendrinant respondentų pateiktus atsakymus, galima teigti, kad daugumai apklaustųjų šeima yra asmenų grupė, sujungta kraujo, vedybų ir kitais ryšiais, arba, kad šeima yra santuoka ir joje gyvenantys moteris, vyras ir vaikas (vaikai). Taigi, daugumos apklaustųjų požiūris sutampa su tokių autorių, kaip S. Šalkauskis (1992), J. Vaitkevičius (1995) bei Z. Bajoriūnas (1997) nuomone, kurių požiūriu šeima – tai pirminė socialinė grupė, kurios nariai tarpusavyje susiję giminystės saitais, gyvenantys santuokoje. Gauti rezultatai taip pat atitinka ir A. Čiužo, V. Ratkevičienės, P. Stankevičiaus ir kt. (2005) gautiems akademinio jaunimo požiūrio į šeimą tyrimo rezultatams, kur tiek vyrai, tiek moterys (N=562) išryškina santuokos svarbą teigdami, kad santuoka yra reikalingas institutas, o ilgainiui turi atsirasti kitas stimulus, kurį gali suteikti vaikai.

Kadangi visuomenės vertybių tyrimai byloja (Mitrikas, 2000; Žiliukaitė, 2007), jog per pastarąjį dešimtmetį labai pasikeitė žmonių vertybės bei požiūris į tradicines šeimos vertybes, todėl trečiuoju klausimu respondentų buvo klausama, kokios, jų manymu, šeimos vertybės yra svarbiausios. Anketoje buvo pateiktas klausimas, kuriuo respondentų buvo prašoma įvardinti, kas žmonių grupę paverčia tikra šeima. Apibendrinti atsakymo variantai pateikti 5 - 6 paveiksluose.

5 pav. Veiksniai žmonių grupę paverčiantis šeima – mokinių nuomonė (N=43)

6 pav. Veiksniai žmonių grupę paverčiantis šeima – studentų nuomonė (N=50)

Kaip galima pastebėti iš aukščiau pateiktų paveikslų, tiek mokiniais, tiek studentams vis dėlto svarbu šeimos nariai, santuoka bei šeimos narių tarpusavio santykiai, kurie grindžiami meile, dorovine atsakomybe ir pan. ir būtent tai paprastą žmonių grupę paverčia šeima. Labai teigiamai galima vertinti, tai kad tiek merginos, tiek vaikinai daugiausiai dėmesio skyrė šeimos narių tarpusavio santykiams, grindžiamiems meile, dorovine atsakomybe ir pan. Šį atsakymo variantą pasirinko 42 moterys (22 mokinės ir 20 studentų) ir 36 vyrai (17 mokinių ir 19 studentų). Taip pat iš pateiktų paveikslų galima pastebėti, kad anot respondentų, materialinis gerbūvis žmonių grupės šeima nepaverčia. Skeptiškai vertinti ir kartu praleidžiamas laikas, vienodos pažiūros bei vienodos vertybės. Tačiau apžvelgus rezultatus išryškėjo ir skirtumai tarp mokinių ir studentų nuomonės. Nei vienas iš mokinių respondentų materialinio gerbūvio neįvardijo kaip vieno iš veiksnių žmonių grupę paverčiančių šeima, tačiau labiau nei studentai išryškino vienodų vertybių ir kartu praleidžiamo laiko svarbą. Tokią mokinių nuomonę galima sieti su jų amžiaus tarpsniu, kuomet svarbesniais raidos uždaviniais tampa: „įgyti nepriklausomybę, atrasti savo tapatumą, pritapti prie bendraamžių grupės“ (Petruolytė, 2012, p.12), o tai geriausiai įgyvendinama praleidžiant kartu laiką su žmonėmis, kurių vertybės atitinka jų pasaulėžiūrą.

Apibendrinant respondentų pateiktus atsakymus į pastarąjį klausimą, galima teigti, kad tiriamiesiems pagrindinės šeimos vertybės yra orientuotos į teigiamus, tyrus jausmus bei pačius šeimos narius, kas įrodo, jog respondentai suvokia šių dalykų svarbą ir tai, jog tik esant šioms dedamosioms žmonių grupė tampa tikra šeima. Taigi, gauti rezultatai atspindi L. Rupšienės (2001)

išsakomą mintį, kad šeima sukuria savitą pasaulį, kuriame visus jos narius sieja tarpusavio meilė, pagarba, pasitikėjimas, prierašumas, kas atitinka respondentų įvardintus šeimos pagrindo komponentus.

Ketvirtuoju klausimu tiriamųjų buvo prašoma suskirstyti šeimos funkcijas pagal svarbą charakterizuojant šeimą kaip vertybę. Rezultatai pateikiami 4 lentelėje.

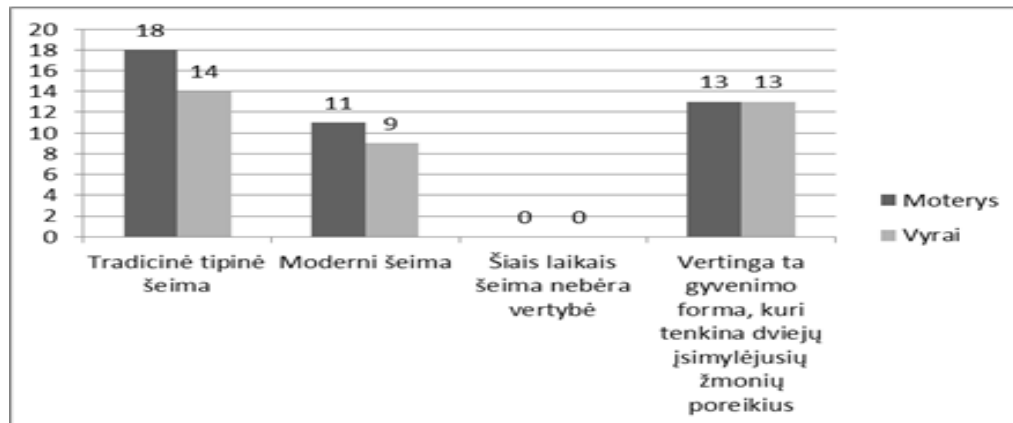
4 lentelė. Šeimos funkcijos pagal svarbą charakterizuojant šeimą kaip vertybę: mokinių ir studentų nuomonė (N=93)

Studentų nuomonė			Mokinių nuomonė		
	Vyrai	Moterys		Vyrai	Moterys
1.	Psichologinė funkcija	Psichologinė funkcija	1.	Psichologinė funkcija	Psichologinė funkcija
2.	Socializacijos funkcija	Socializacijos funkcija	2.	Socializacijos funkcija	Socializacijos funkcija
3.	Ūkinė – ekonominė funkcija	Reprodukcinė funkcija	3.	Ūkinė – ekonominė funkcija	Reprodukcinė funkcija
4.	Rekreacinė funkcija	Ūkinė – ekonominė funkcija	4.	Reprodukcinė funkcija	Ūkinė – ekonominė funkcija
5.	Reprodukcinė funkcija	Rekreacinė funkcija	5.	Rekreacinė funkcija	Rekreacinė funkcija
6.	Seksualinė funkcija	Seksualinė funkcija	6.	Seksualinė funkcija	Seksualinė funkcija

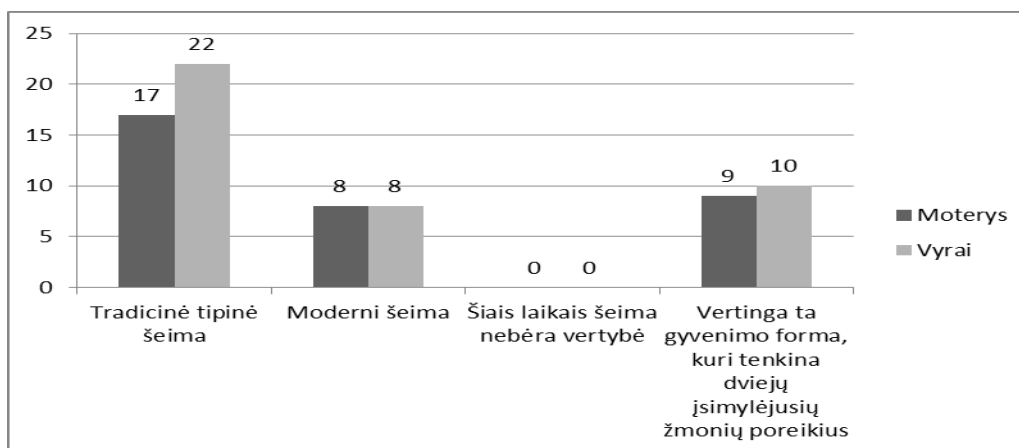
Kaip matoma iš lentelėje pateiktų duomenų, mokiniai ir studentai, tiek vyrai, tiek moterys kaip svarbiausias šeimos funkcijas išskyrė psichologinę ir socializacijos funkciją. Gauti rezultatai atskleidžia, tiriamųjų nuomone, bendravimo svarbą šeimoje tiek vaikams, tiek sutuoktiniams. Kaip teigia K. Miškinis (2003), bendravimas šeimoje augančiam žmogui yra tinkamiausia gyvenimo mokykla. Būdami labai artimi vienas kitam, šeimos nariai gali nesibaiminti rodyti savo emocinę būseną, dalytis džiaugsmiais, pasakoti apie nesėkmes ir nuoskaudas, gauti patarimų pačiu subtiliausiu, intymiausiu klausimu, atgauti ir stiprinti savo dvasines galias, įveikti nerimą ir stresines situacijas. Kiek skirtingai pasiskirsčiusios 3 – 5 pozicijoje pagal svarbą tiriamųjų išskirtos ūkinė – ekonominė, rekreacinė ir reprodukcinė funkcijos, o paskutinėje pozicijoje tiek vyrai, tiek moterys paliko seksualinę funkciją. Tokį pasirinkimą galėjo nulemti reprodukcinės ir seksualinės funkcijos sutapatinimas, kurią moterys išskyrė 3, o vyrai 4 - 5 pozicijose. Kaip teigia Z. Bajoriūnas (1997), gimstamumui įtakos turi tokie veiksniai kaip socialinei grupei būdingos daugiavaikystės tradicijos,

vaikų materialinio aprūpinimo standartas, materialinė gerovė, kuriuos galima pritaikyti ir kaip kitų funkcijų pasiskirstymą nulėmusius veiksnius.

Penktuoju anketos klausimu tiriamųjų buvo prašoma įvardyti, kokią šeimą jie asmeniškai laiko vertybe. Gauti rezultatai pateikiami 7 – 8 paveiksluose.

7pav. Šeimos gyvenimo forma laikoma vertybe: mokinių nuomonė (N=43)

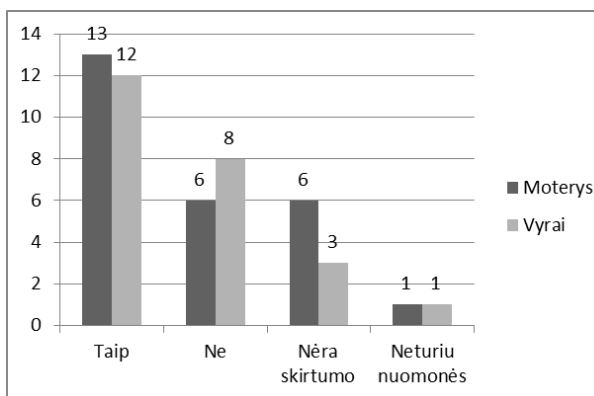

8 pav. Šeimos gyvenimo forma laikoma vertybe: studentų nuomonė (N=50)

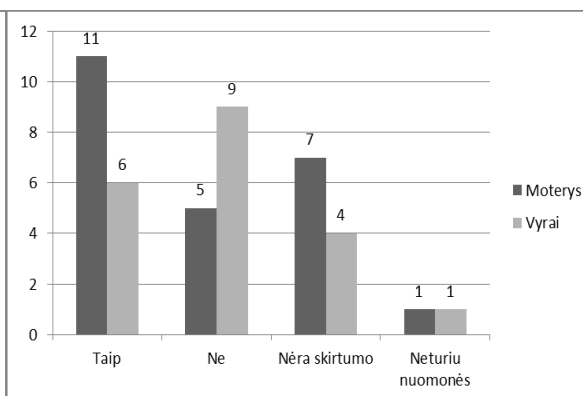
Gauti rezultatai atskleidė, kad tradicinę šeimą vertybe laiko 35 moterys (18 mokinių ir 17 studentų) ir 36 vyrai (14 mokinių ir 22 studentai). Modernią šeimą kaip vertybę įvardijo 19 moterų (11 mokinių ir 8 studentės) ir 17 vyrų (9 mokiniai ir 8 studentai), na o su teiginiu, kad vertinga ta gyvenimo forma, kuri tenkina dviejų įsimylėjusių žmonių poreikius sutiko 22 moterys (13 mokinių ir 9 studentės) ir 23 vyrai (13 mokinių ir 10 studentų). Pabrėžtina tai, kad nei vienas iš tiriamųjų neįvardijo, kad šeima šiais laikais nebėra vertybė. Gauti rezultatai prieštarauja A. Čiužo, V.

Ratkevičienės, P. Stankevičiaus ir kt. (2005) gautiems akademinio jaunimo požiūrio į šeimą tyrimo rezultatams, kuriuose teigiama, kad tik 7 proc. apklaustų studentų (N=562) nurodo, kad jų kartos žmonėms svarbu šeima, meilė. Mokinių labiau išryškintą modernią šeimą, kaip gyvenimo formą laikoma vertybe, galima sieti su jų amžiaus tarpsniu kuomet dažnai suaugusiųjų diegiamos vertybės atrodo pasenusios, neatitinkančios šiuolaikinių realijų. Tai atsispindi ir jų pateikiamuose atsakymuose, kad moderni šeima geriau, nes „*Ten viskas laisviau, šiuolaikiška; Ten geresni tėvų ir vaikų santykiai; Dėl šiuolaikiškesnių tėvų pažiūrų vaikai turi daugiau galimybių ir pan*“. Tačiau apibendrinus galima teigti, kad ar moderni, ar tradicinė, bet šeima tiek mokiniams, tiek studentams yra vertybė.

Kadangi, kaip rodo atlikti tyrimai (Mitrikas, 2000; Žiliukaitė, 2007), šiandien jaunimo požiūris į santuoką labai pakito, todėl ir šeštuoju anketos klausimu respondentų buvo pasiteirauta, ar, norint sukurti šeimą, būtina susituokti. 9 - 10 paveiksluose pateikiami atsakymų rezultatai.

9 pav. Santuokos būtinumas šeimos sukūrimui: mokinių nuomonė (N=43)

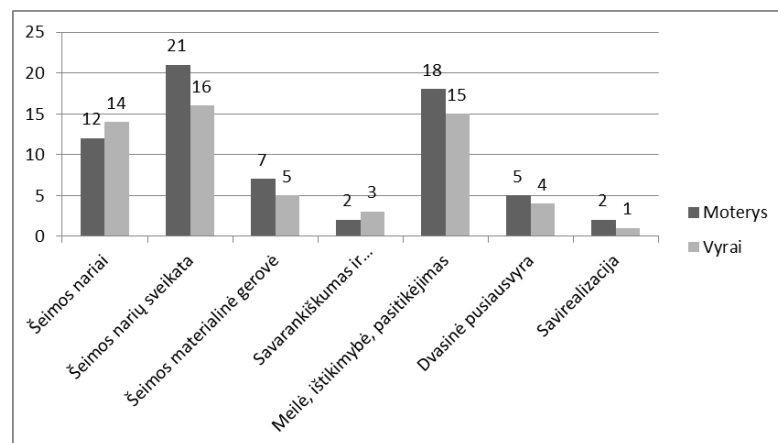
10 pav. Santuokos būtinumas šeimos sukūrimui: studentų nuomonė (N=50)

Paaikškėjo, kad daugiausia tiek mokinių, tiek studentų (24 moterys ir 18 vyrų) teigia, jog norint sukurti šeimą, būtina susituokti. Tačiau taip pat matome, kad likusioji dalis respondentų tuo abejoja, kas tikrai byloja apie pakitusį jaunimo požiūrį į santuoką. 11 moterų ir 17 vyrų visgi pasisako, kad susituokti, norint sukurti šeimą, nėra būtina. Taip pat 13 moterų ir 7 vyrai teigia, kad santuoka nėra esminis dalykas norint sukurti šeimą, taigi 20 respondentai pasisako, kad absoliučiai nėra skirtumo, ar žmonės gyvena santuokoje, ar ne.

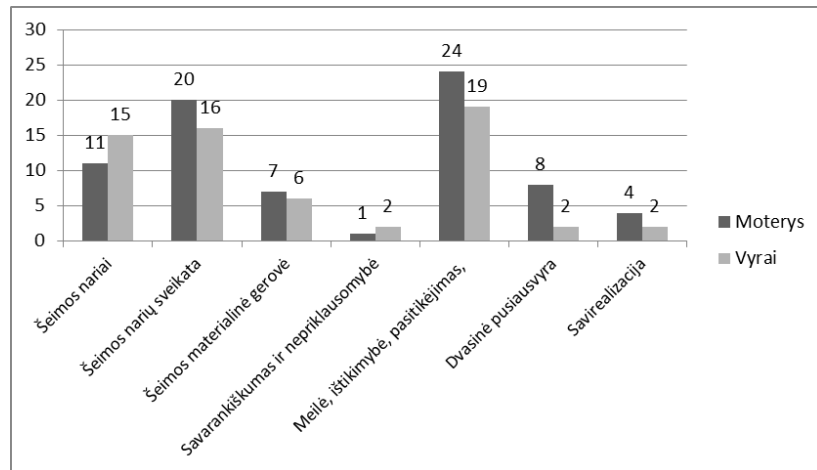
Argumentuodami savo nuomonę anketos klausimu, respondentai pateikė įvairių argumentų. Merginos teigė, kad „*Tik susituokus yra pilnai įsipareigojama, prisiimama atsakomybė. Tiek moterims, tiek vyrams reikia statuso, to vengiantys žmonės, mano manymu, save apgaudinėja; Reikia įsipareigoti vienas kitam ir nebijoti prisiimti atsakomybės už savo šeimą; Nes popieriuje įteisinta meilė neturi didelio skirtumo, jei žmonės myli vienas kitą nėra svarbiausia tai užtikrinti popieriuje, nes tai nieko išties nekeičia.*“ Tai parodo, kad merginoms vis dėlto svarbu yra įsipareigojimas, atsakomybė. Vaikinai šiuo klausimu taip pat pateikė savo argumentus: „*Santuoka suteikia stabilumo; Šeima yra įteisinta žmonių sąjunga, būna stabilumas.*“ Iš jų pateiktų argumentų atsispindi, kad vaikinams santuoka reikalinga dėl stabilumo šeimoje. Tačiau gautuose rezultatuose išryškėjo skirtumas tarp mokinių vyrų ir studentų vyrų nuomonės, kuomet dvigubai daugiau studentų pasisakė, kad norint sukurti šeimą visgi būtina susituokti. Tokiam studentų pasirinkimui įtakos gali turėti daugelis veiksnių, tokių, kaip tėvų asmeninis pavyzdys, auklėjimas šeimoje, galima ir religijos įtaka, o mokinių nuomonei – laisvės, nepriklausomybės troškimas, bendraamžių įtaka.

Apibendrinant respondentų pateiktus atsakymus, galima daryti išvadą, kad nors mūsų visuomenėje šiandien santuoka nėra traktuojama kaip būtinybė norint sukurti šeimą, tačiau daugumos apklaustųjų nuomone, norint sukurti šeimą, reikėtų susituokti. Gauti rezultatai atitinka ir V. Stankūnienės, A. Jonkarytės, S. Mikulionienės ir kt. (2003) pateikiamus duomenis, kad apie 40% respondentų neigiamai vertina tai, kad keičiasi šeimos kūrimo strategija – „daugėja porų, gyvenančių nesusituokus“.

Septintuoju anketos klausimu respondentų buvo klausama, kokios, jų manymu, šeimos vertybės yra svarbiausios. 11 - 12 paveikslai iliustruoja gautus rezultatus.

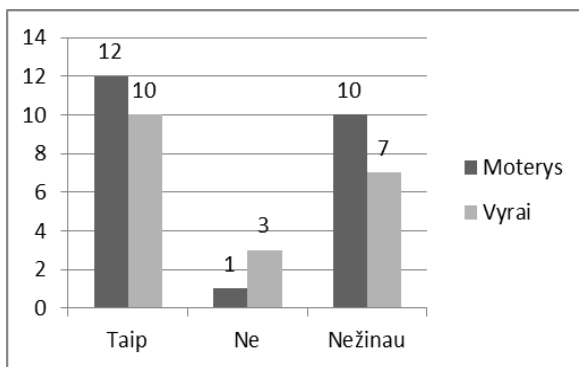
11 pav. Šeimai būdingų vertybių svarba tiriamiesiems: mokinių nuomonė (N=43)

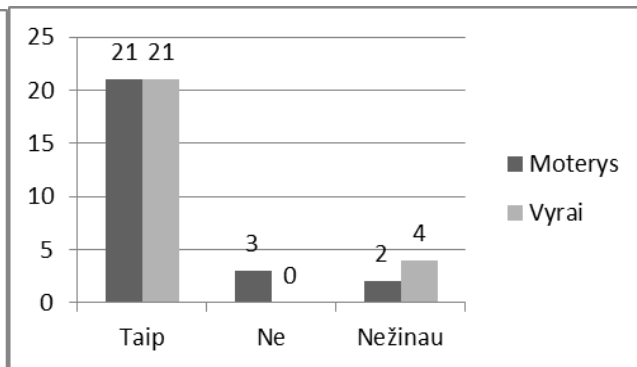
12 pav. Šeimai būdingų vertybių svarba tiriamiesiems: studentų nuomonė (N=50)

Apibendrinant diagramoje pateiktus rezultatus, galima daryti išvadą, kad dauguma respondentų – tiek merginų, tiek vaikinų – svarbiausia šeimos vertybe laiko tokius jausmus, kaip meilė, pasitikėjimas, atsakomybė ir santarvė. Tokios nuomonės laikosi 42 merginos bei 34 vaikinai. Nemažai respondentų (41 moteris ir 32 vyrai) nurodė, kad šeimos narių sveikata taip pat yra didelė vertybė šeimoje. Trečia pagal svarbą šeimos vertybė yra patys šeimos nariai. Šį atsakymo variantą pateikė 23 moterys ir 29 vyrai. Mažiausiai dėmesio respondentai skiria savarankiškumui ir nepriklausomybei bei savirealizacijai. Taip pat mažai akcentuojama šeimos materialinė gerovė ir dvasinė pusiausvyrą. Taigi, remiantis gautais duomenimis galima daryti išvadą, kad vis dėlto daugiausiai respondentų, tiek mokinių, tiek ir studentų, pripažįsta, kad tradicinės šeimos vertybės, tokios kaip meilė, ištikimybė, pasitikėjimas, yra svarbios ir labai vertinamos šiais laikais. Gauti rezultatai prieštarauja A. Čiužo, V. Ratkevičienės, P. Stankevičiaus ir kt. (2005) gautiems akademinio jaunimo idealų tyrimams, kur teigiama, kad didelė dalis studentų mano, jog jų kartos žmonės ir jie patys idealais laiko turtą, pinigus, kitas materialines vertybes ir atskleidžia kitoki tyrimo dalyvavusių jaunuolių požiūrį.

Nuolatinė kaita bei modernėjimas daro įtaką visuomenės požiūriui į vienokius ar kitokius dalykus, procesus, todėl aštuntuoju klausimu respondentų buvo klausama, ar pasikeitė, jų nuomone, žmonių požiūris į šeimą. Apibendrinti respondentų atsakymai pateikti 13 - 14 paveikslėliuose.

13 pav. Respondentų nuomonė apie visuomenės požiūrį į šeimą pasikeitimą: mokinių nuomonė (N=43)

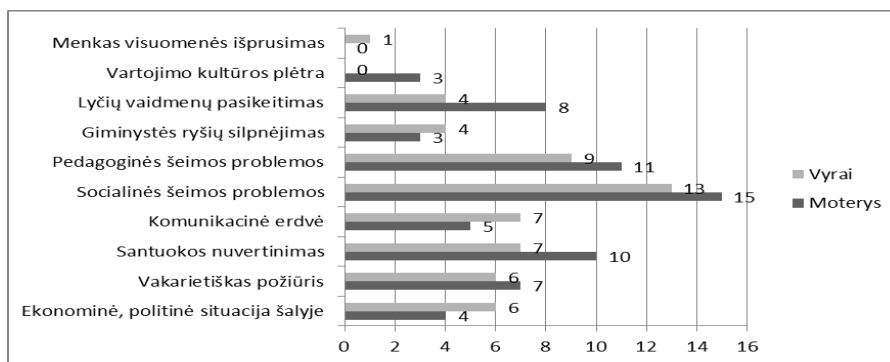
14 pav. Respondentų nuomonė apie visuomenės požiūrį į šeimą pasikeitimą: studentų nuomonė (N=50)

Kaip matome pateiktame paveiksle, dauguma tiriamųjų visgi nurodė, jog tikrai pasikeitė žmonių požiūris į šeimą. Taip teigė 33 respondentės (12 mokinių ir 21 studentė) ir 31 respondentas (10 mokinių ir 21 studentas). Kad požiūris į šeimą nepakito, atsakė 3 moterys studentės ir 1 mokinė bei 3 mokiniai. 2 merginos ir 4 vaikinai studentai ir net 10 merginų ir 7 vaikinai mokiniai šiuo klausimu nuomonės išreikšti negalėjo ir pasirinko paskutinįjį variantą. Argumentuodami tokį savo pasirinkimą mokiniai teigė, kad „visi skirtingai supranta žodį šeima“.

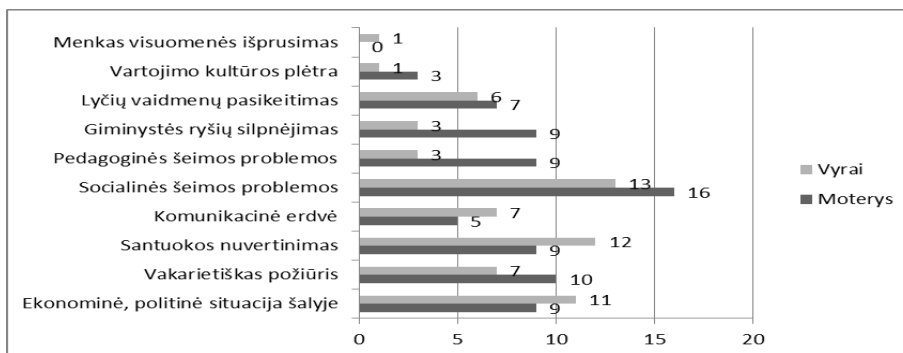
Jau yra žinoma, kad permainos labiausiai paveikė šeimos struktūrą ir jos stabilumą. Lietuvoje, kaip ir daugelyje Europos valstybių, šeima keičiasi, prarasdama tradicinei šeimai būdingus ypatumus, perimdama modernaus šeimos tipo, vyraujančio Vakarų šalyse, bruožus: santuokų mažėja, vis dažniau jos nukeliamos vėlesniam laikui, plinta kohabitacija (gyvenimas kartu nesusituokus), dažnėja nesantuokinių gimimų; augant moters vaidmeniui visuomeninėje veikloje populiarėja vieno vaiko šeima, dažnėja apsisprendimas savanoriškai bevaikystei ir pan. Nerimą kelia ir tai, kad šeimose ilgai puoselėtos tradicijos, papročiai vis labiau nebetenka savo auklėjamosios galios bei iki šiol vyravę šeimos narių santykiai, ryšys tarp tėvų ir vaikų, šiandien įgauna visai kitą, dažnai neigiamą, atspalvį (Navaitis, 2002). Todėl tolimesnėje darbo dalyje bus aptariami respondentų atsakymai į devintąjį anketos klausimą, kuriuo buvo klausiama, kokiomis sąvybėmis, jų nuomone, pasižymi moderni šeima. Respondentų buvo prašoma nurodyti 3 sąvybes, kuriomis pasižymi moderni šeima. Išanalizavus **merginų** pateiktus atsakymus, galima išskirti kelias modernios šeimos sąvybes, kurios dominuoja daugelyje jų atsakymų. Respondentės daugiausiai mini, kad „santuokos vengimas ir karjeros siekiamybė yra vieni iš pagrindinių modernios šeimos

skiriamųjų bruožų“. Tačiau nemažai studentų išskiria ir kitas modernios šeimos savybes kaip *vėlyva tėvystė, kohabitacija, lyčių vaidmenų pokyčiai, materializmas ir kt.*, o mokinės paminė dar tokias savybes kaip *pasitikėjimas ir laisvumas, daugiau kartu praleidžiamo laiko*. Išanalizavus **vaikinių** pateiktus atsakymus galima teigti, kad tiek vaikinių, tiek merginų įvardinti modernios šeimos bruožai yra panašūs. Tiriamieji įvardijo labai panašius į V. Stankūnienės, A. Jonkarytės, S. Mikulionienės ir kt. (2003) nurodomus vienus ryškiausių šeimos pokyčių, tokius kaip ryškus santuokų ir gimimų sumažėjimas, santuokos ir pirmųjų vaikų gimdymas atidedamas vyresniam amžiui, didėja šeimų nestabilumas ir kt. Todėl galima daryti išvadą, kad tiek studentai, tiek mokiniai supranta, jog tradiciniai lietuviškos šeimos bruožai silpnėja ir nyksta. Kasmet vis labiau „senėja“ vedybos, daugėja skyrybų, žodis „sugyventiniai“ tapo kasdienybe, vaikai gimsta neregistruotoje santuokoje ir dažnai turi mamos pavardę. Žmonės tampa vis tolerantiškesni naujovėms, aštrios diskusijos dėl „senųjų“ ir „naujųjų“ vertybių nyksta net tarp pagyvenusių žmonių.

Dešimtoju anketos klausimu respondentų buvo paprašyta išreikšti savo nuomonę, nurodant, kas labiausiai įtakoja šeimos keitimą šiandieniniame pasaulyje. Apibendrintas atsakymo variantų vertinimas pateikiamas 15 – 16 paveiksluose.

15 pav. Šeimos pokyčius įtakojantys veiksniai: mokinių nuomonė (N=43)

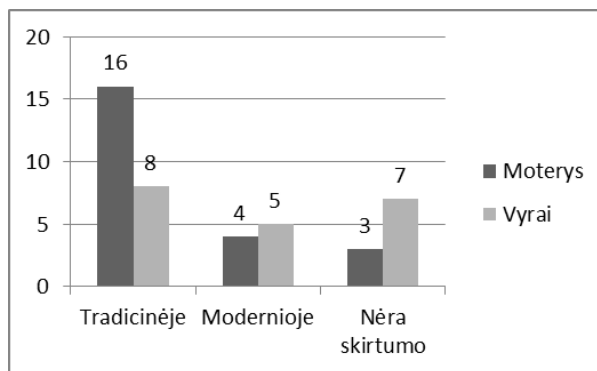

16 pav. Šeimos pokyčius įtakojantys veiksniai: studentų nuomonė (N=50)

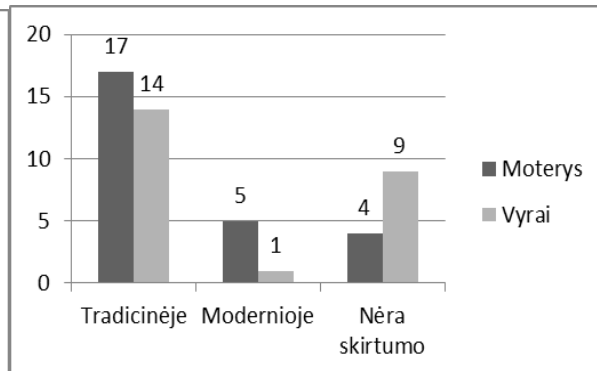
Taigi, kaip galima pastebėti iš paveiksluose pateiktų duomenų, respondentų nuomone, vis dėlto didžiausią įtaką šeimos pokyčiams turi socialinės šeimos problemos. Šį atsakymo variantą pasirinko 31 moteris (15 mokinių ir 16 studentų) bei 26 vyrai (13 mokinių ir 13 studentų). Kaip teigia R. Jurkuvienė (2008), išanalizavus kiekybinio tyrimo duomenis paaiškėjo, kad aktualiausios spręstinios šeimos politikos sritys yra būsto įsigijimo problema, teikiamų paslaugų šeimai bei finansinės paramos problemos. Iš to galima teigti, kad socialinės problemos yra aktualios šių dienų jaunimui ir jie supranta, kad tai turi labai didelės įtakos tradicinei šeimai. Taip pat studentai nemažai dėmesio skyrė šiems šeimų keitimąsi įtakojantiems veiksniams – santuokos nuvertinimui, ekonominei ir politinei situacijai šalyje bei vakarietiškam požiūriui. Santuokos nuvertinimą, kaip pokyčius šeimoje įtakojantį veiksni, pasirinko 12 vaikinių ir 9 merginos. 10 merginų bei 7 vaikinai teigė, kad šeimos pokyčius įtakoja kaskart vis labiau į Lietuvą plintantis vakarietiškas požiūris. Mažiausiai respondentų, tiek mokinių, tiek studentų tarpe pasirinko, kad menkas visuomenės išprusimas ar vartojimo kultūros plėtra turi įtakos šeimos kaitai. Po 3 atsakymo variantus, apklausti studentai vyrai nurodė, kad šeimos kaitai įtakos turi giminystės ryšių silpnėjimas ir pedagoginės šeimos problemos. Tačiau studentės merginos šiuo klausimu pasisakė griežčiau, ir net 9 iš jų teigė, kad giminystės ryšių silpnėjimas turi įtakos šeimos pokyčiams. Nemenko dėmesio iš studentų susilaukė ir lyčių vaidmenų pasikeitimas, kaip veiksnys, turintis įtakos šeimos kaitai. Taip mano 6 vaikinai ir 7 merginos. Mokiniai analizuodami šeimos pokyčius įtakojančius veiksnius mažiau dėmesio nei studentai skyrė ekonominei politinei situacijai šalyje (tokį atsakymo variantą pasirinko 6 vyrai ir 4 moterys), giminystės ryšių silpnėjimui (4 vyrai ir 3 moterys), tačiau labai išryškino pedagogines šeimos problemas, nes šį atsakymo variantą pasirinko net 9 vyrai ir 11 moterų. Tokių nuomonių išsiskyrimą galėjo nulemti skirtingi prioritetai ir problemos aktualios skirtinguose amžiaus tarpsniuose. Studentai, gyvenantys savarankiškiau, ir susiduriantys su finansinėmis ir būsto įsigijimo problemomis labiausiai išryškino socialines šeimos problemas, o mokiniai, susiduriantys su problemomis šeimoje, kurios kyla dėl jų visiško savarankiškumo siekimo ar maištavimo, stipriau nei studentai išryškino pedagogines šeimos problemas.

Taigi, apibendrinant respondentų pateiktus atsakymus, galima daryti išvadą, kad kaip ir nurodo daugelis autorių (Gaigalienė, 2001; Stankūnienė, Jonkarytė, Mikulionienė ir kt., 2003; Maslauskaitė, 2005 ir kt.), daugumos respondentų nuomone, šeimos kaitą įtakoja tokie veiksniai, kaip santuokos nuvertinimas bei socialinės šeimos problemos.

Toliau respondentų buvo pasiteirauta, kur, jų nuomone, geriau įgyvendinamos vaikų teisės – tradicinėje ar modernioje šeimoje. Apibendrinus gautus atsakymus, paaiškėjo, kad dauguma respondentų mano, jog vaikų teisės geriau įgyvendinamos tradicinėje šeimoje. Atsakymai pateikiami 17 – 18 paveiksluose.

17 pav. Vaiko teisių užtikrinimas tradicinėje ir modernioje šeimoje: mokinių nuomonė (N=43)

18 pav. Vaiko teisių užtikrinimas tradicinėje ir modernioje šeimoje: studentų nuomonė (N=50)

Atsakymo variantą, kad vaiko teisės geriau užtikrinamos tradicinėje šeimoje pasirinko 33 merginos (16 mokinių ir 17 studentų) ir 22 vyrai (8 mokiniai ir 14 studentų). 9 moterys (4 mokinės ir 5 studentės) ir 6 vyrai (5 mokiniai ir 1 studentas) visgi mano, kad vaikų teisės geriau įgyvendinamos modernioje šeimoje. Tačiau net 16 vyrų (7 mokiniai ir 9 studentai) ir 7 moterys (3 mokinės ir 4 studentės) teigia, kad nesvarbu, kokioje šeimoje, tradicinėje ar modernioje, auga vaikai, jų teisės įgyvendinamos vienodai. Iš pateiktų atsakymo variantų matyti, kad respondentai vis dėlto mano, kad tradicinėje šeimoje, kurią jie patys apibūdina kaip asmenų grupę, sujungtą kraujo, vedybų ir kt. ryšiais, vaikų teisės yra įgyvendinamos ir užtikrinamos geriau nei modernioje šeimoje. Kaip teigia, G. Sakalauskas (2000), šeima yra svarbiausia terpė, kurioje vaikas gali sėkmingai vystytis. Na, o M. Šimonio ir J. Januškienės (2001) teigimu, vaiko teisės šeimoje atsiranda iš šeimos teisinių santykių, kylančių tarp šeimos narių. Taigi, apibendrinus autorių ir respondentų mintis galima teigti, kad vaiko teisės geriau užtikrinamos tradicinėje šeimoje.

Paskutiniuoju anketos klausimu respondentų buvo paprašyta įvardinti 5 vaiko teises, kurios, jų manymu, geriausiai užtikrinamos vaikams, augantiems tradicinėje šeimoje. Apibendrinus tiek mokinių, tiek studentų vyrų ir moterų gautus atsakymus galima išskirti šias pagrindines vaiko teises, įgyvendinamas tradicinėje šeimoje:

- ✓ Teisė į sveikatos priežiūrą;

- ✓ Teisė į nemokamą mokslą;
- ✓ Teisė į abu tėvus;
- ✓ Teisė į savo nuomonę;
- ✓ Teisė į poilsį ir laisvalaikį.

Apibendrinus gautus atsakymus galima daryti išvadą, kad respondentų paklausus, kaip jiems atrodo, kokios vaiko teisės įgyvendinamos (arba turėtų būti įgyvendinamos) jie išvardijo daugybę dalykų, kurie aiškiai siejasi su jiems patiems ir kitiems jauniems žmonėms rūpimais dalykais. Kaip teigiama B. Kairienės ir R. Žiemienės (2007) atliktame tyrime tėvų ir vaikų nuomone, geriausia vaiko interesų įgyvendinimo prielaida yra gera vaiko sveikata ir geri vaiko santykiai su tėvais. Įgyvendindami pagarbos vaiko pažiūroms principą tėvai patys ne visuomet laikosi šeimoje galiojančių taisyklių, linkę primesti savo nuomonę vaikui pasirenkant draugus, kritikuoti, lyginti su kitais. Todėl tyrimo metu gauti respondentų rezultatai iš dalies atitinka autorių pateiktas mintis ir gali tiesiogiai sietis su jų asmeninėmis patirtimis.

Apibendrinant tyrimo metu gautus rezultatus galima teigti, kad tiriamieji šeimą laiko visuomenės ir valstybės pagrindu ir apibūdina kaip asmenų grupę, sujungtą kraujo, vedybų ir kitais ryšiais. Tradicinę šeimą, santuoką laikydami vertybe bei vaiko teisių užtikrintoja jie tarsi paneigia vyraujančias nuostatas apie kintantį jaunosios kartos ir šeimos kaip vertybės santykį.

IŠVADOS

1. Tradicinė šeima yra suprantama kaip asmenų grupė, sujungta santuokos ir/ar kraujo saitais, kurie sudaro pagrindą bendravimui, bendros kultūros perdavimui ir vaiko teisių užtikrinimui.
2. Būtent santuoka grindžiama šeima yra istoriškai bei moksliai patvirtintas patikimiausias institutas, sudarantis geriausias sąlygas vaikų ir tėvų visaverčiam prigimtinių galių bei socialinių įgūdžių ugdymui(si) per šeimos funkcijas, tačiau svarbu nepamiršti, kad šeimos transformacija yra neišvengiama šiuolaikinės visuomenės palydovė keičianti jaunimo šeimos sampratą.
3. Išanalizavus tyrimo metu gautus duomenis paaiškėjo, kad I – IV kurso studentai ir 11 – 12 klasių mokiniai šeimą laiko vertybe, valstybės ir visuomenės pagrindu ir teigia, kad, siekiant sukurti darnią šeimą, svarbiausia yra tarpusavio santykiai, grindžiami meile, dorovine atsakomybe visa tai vainikuojant santuoka.
4. Respondentų nuomone, svarbiausios šeimos vertybės yra meilė, ištikimybė, pasitikėjimas, santarvė bei patys šeimos nariai, psichologinės ir socializacijos funkcijų įgyvendinimas, o mažiausiai aktuali yra, jų manymu, rekreacinė ir seksualinė funkcijos.
5. Tiek mokiniai, tiek studentai suvokia, kad jaunimo požiūris į šeimą pakito ir kaip tai lemiančius veiksnius įvardijo socialines šeimos problemas, santuokos nuvertinimą ir pedagogines šeimos problemas.

REKOMENDACIJOS

Siekiant formuoti teigiamą jaunosios kartos požiūrį į tradicinę šeimą kaip vertybę, siūloma:

1. Tėvai, siekdami formuoti savo vaikų teigiamą požiūrį į tradicinę šeimą, pirmiausia patys turėtų rodyti teigiamą pavyzdį, pabrėžti jų šeimoje ar giminėje esančius tinkamus pavyzdžius, kalbėti ir skleisti šeimos vertybes, pabrėžiant ilgalaikių, per amžius išlikusių vertybių svarbą žmogui ir visuomenei.
2. Nuo pat pradinių klasių mokyklose mokiniai turėtų būti supažindinami su egzistuojančiomis gyvenimo kartu formomis, pabrėžiant tradicinę šeimą kaip istoriškai susiklosčiusią dviejų žmonių sąjungą, santuoką, bei vaikų ir tėvų tarpusavio santykių visumą, sudarančią mažą socialinę grupę, bendriją, kurios narystė yra jungiama santuokos ir giminystės ryšiais, bendru ūkiu bei savitarpio dorovine atsakomybe, tačiau neatimant galimybės rinktis tai, kas kiekvienam atrodo priimtinausia. Visa tai turėtų būti integruojama į daugelį mokomųjų dalykų pradinėse klasėse ir vėliau labiau išryškinama etikos ir tikybos pamokose.
3. Ne ką mažiau dėmesio turėtų būti skiriama ir žiniasklaidai dažnai pateikiančiai santykius be įsipareigojimų kaip siekiamybę. Tiek valstybė, tiek visuomenė turėtų kontroliuoti žiniasklaidoje skleidžiamą informaciją neišryškinant, vienos ar kitos gyvenimo kartu formos, kaip siekiamybės bei skleisti tikrąsias vertybes.
4. Valstybė siekdama kurti bendruomenę, kurioje šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas, turėtų skirti daugiau lėšų ir dėmesio skatinant kurti šeimas sutvirtintas santuoka, kuriuose auginami vaikai.

LITERATŪRA

1. Bajoriūnas Z. (1997). *Šeimos edukologija*. Vilnius: Jošara.
2. Beresnevičienė D. (2003). *Jauno suaugusiojo psichologija*. Vilnius: Presvika.
3. Berns R.M. (2009). *Vaiko socializacija: šeima, mokykla, visuomenė*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
4. Bikulčius J. (1996) *Šeimyninio gyvenimo darba ir jos išsaugojimo paslaptys*. Kaunas: Technologija.
5. Burvytė S., Ralys K., Ilgūnienė R. (2012). *Ugdymo šiuolaikinėje šeimoje konceptas*. Vilnius: Edukologija.
6. Colosi L., Dunifon R., Lee W. (2004). *Characteristics of cohabitating families*. [žiūrėta 2015-04-09]. Prieiga per internetą: <
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.359.9364&rep=rep1&type=pdf>>.
7. Čiužas A., Ratkevičienė V., Stankevičius P. ir kt. (2005). *Akademiniis jaunimas: gyvenimo būdas ir vertybės*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
8. Čivilytė – Gylienė V. (2006). *Trumpas šeimos teisės vadovas*. Vilnius: Eugrimas.
9. Dapkienė S. (2002). *Klasės auklėtojas ir tėvai – partneriai*. Šiauliai.
10. Eitutienė A. (2007). *Jauno žmogaus rengimo kurti šeimą galimybės bendrojo lavinimo mokykloje*. Magistro darbas. Kaunas: VDU.
11. Gaigalienė M. (1998). *Rengimo šeimai teoriniai ir praktiniai aspektai. Pedagoginių mokslų kandidato disertacija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
12. Gaigalienė M. (2001). *Rengimo šeimai teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: VPU.
13. Gustaitienė M. (2006). *Jaunimo požiūris į darbą ir šeimą*. [žiūrėta 2015-03-27]. Prieiga per internetą: <
<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/zvilgsniai/20060210/3-1.html>>.
14. Jakavičius V., Juška A. (1996). *Mokyklos pedagogika*. Kaunas: Šviesa.
15. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
16. Jovaiša L. (2003). *Hodegetika: auklėjimo mokslas*. Vilnius: Agora.
17. Jovaiša L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
18. Juknevičius S. (2002). *Skirtingumo dimensijos: Lietuvos gyventojų vertybės europiniame kontekste*. Vilnius: Gervėlė.

19. *Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija*. (1989). [žiūrėta 2014-11-20]. Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19848&p_query=&p_tr2=>.
20. Jurkuvienė R. (2008). *Pozityvų šeimos įvaizdį ir šeimos savivertę padedantys kurti veiksniai*. [žiūrėta 2015-01-06]. Prieiga per internetą: <http://www.mususeima.lt/uploads/documents/pozityv_eimos_vaizd_skatinantys_veiksniai.pdf>.
21. Juodaitytė A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: Petro ofsetas.
22. Kairienė B., Žiemienė R. (2007). Vaiko teisių įgyvendimo ypatumai šeimoje. *Socialinis darbas* Nr. 6(2). P. 43 – 50.
23. Kvieskienė G. (2003). *Vaiko gerovė ir socializacija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
24. Kuzmickas B. (2001). *Laimė, asmenybė, vertybės*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
25. Laužikas J. (1993). *Rinktiniai raštai. T. 1*. Kaunas: Šviesa.
26. Leliūgienė I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
27. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000-09-06, Nr. 74.
28. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir bendrojo išsilavinimo standartai. (2003). [žiūrėta 2015-04-01]. Prieiga per internetą: < <http://www.upc.smm.lt/suzinokime/e-biblioteka/failai/programos.pdf>>.
29. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės Žinios*. Nr. 33-1014(1992-11-30).
30. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996). [žiūrėta 2014-11-20]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=26397>.
31. Lietuvos Respublikos valstybinė šeimos politikos koncepcija (2008). [žiūrėta 2015-03-31]. Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=5477&p_k=1>.
32. Lietuvos statistikos departamentas (2014). *Vidutinis santuokų amžius, gimusieji*. [žiūrėta 2014-11-22]. Prieiga per internetą: < <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=a01a3726-353a-4624-9a30-7fd9e08fb29c>>.
33. Lietuvos statistikos departamentas (2015). *Santuokos. Ištuokos. Gimimai*. [žiūrėta 2015-03-31]. Prieiga per internetą: < <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=8f3e50d8-db3e-4a0f-88f5-c94c88558eb7>>.

34. Luobikienė I. (2000). *Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija.
35. Meilius K., Jonaitis M. (2007) *Socialinių, psichologinių ir teisinių veiksnių reikšmė šeimos santykių transformacijai, sąlygojančiai tėvystės statuso sumenkinimą*. [žiūrėta 2014-11-20]. Prieiga per internetą: < http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2007~ISSN_1392-7450.N_21_49.PG_121-152/DS.002.0.01.ARTIC>.
36. Miškinis K. (2003). *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas: Aušra.
37. Mitrikas A. (2001). *Šeimos vertybės – Europa ir mes*. Vilnius: Gervėlė.
38. Murdock, G.P. (1949). *Social Structure*. New York: The Macmillan Company.
39. Navaitis G. (2002). *Psichologinis šeimos konsultavimas*. Vilnius: Tyto alba.
40. Obelenienė B. (2000). Nesavanaudiškas atsidavimas ir dviejų vienybė. [Žiūrėta 2014-04-05]. Prieiga per internetą: http://www.gyvybe.lt/uzgyvybe/20000708/uzg07-8_12.html.
41. Petrulytė A. (2012). *Paauglio psichosocialinė raida*. Vilnius: Edukologija;
42. Prinz, C. (1995). *Cohabiting, Married, Single*. Avebury: Aldershot.
43. Pruskus V. (2005). *Vertybės rinkoje: sąveika ir pasirinkimas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
44. Rupšienė L. (2001). *Šeimotyro įvadas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
45. Sakalauskas G. (2000). *Vaiko teisių apsauga Lietuvoje*. Vilnius: Adomo Jakšto spaustuvė.
46. Schaefer R.T. (1989). *Sociology*. New York : McGraw-Hill.
47. Stankūnienė V. (1997). *Šeima ir gimstamumas Lietuvoje*. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas.
48. Stankūnienė V., Jonkarytė A., Mikulionienė S. ir kt. (2003). *Šeimos revoliucija? Iššūkiai šeimos politikai*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
49. Šalkauskis S. (1992). *Pedagoginės studijos. I knyga*. Vilnius.
50. Šimonis M., Januškienė J. (2001). *Vaiko teisės Lietuvos Respublikos teisės sistemoje*. Teisės problemos Nr. 4(34).
51. Tereškinas A. (2004). *Šeimos politikos ir teisės iššūkiai Europoje*. Vilnius: Lietuvos gėjų lyga.
52. Uzdila J. (2001). *Lietuvių šeimotyra*. Vilnius: Lietuvos mokslas.
53. Uzdila J. (1993). *Dorinis asmenybės ugdymas šeimoje*. Vilnius: Academia.

54. Vaitkevičius J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai*. Vilnius: Egalda.
55. Vasiliauskas R. (2006). *Lietuvių liaudies pedagogika – jaunosios kartos socializacijos fenomenas*. Vilnius.
56. Vydūnas. (2006). *Žvilgnis į gyvenimo gelmes*. Klaipėda: Litera.
57. Zanden V., Wilfrid J. (1990). *Sociology: the core*. New York : McGraw-Hill.
58. Zdanevičius A. (2007). Santuoka dar nelygu šeimai. *Atgimimas*. Nr. 3. Vilnius. P. 6.
59. Žibaitis R. (1995). Vaikas kaip vertybė: tarp tradicinių ir šiuolaikinių prokreacinės elgsenos normų ir nuostatų. *Šeima ir gimstamumas Lietuvoje*. P. 74 – 84.
60. Žiliukaitė R. (2007). *Vertybiai pokyčiai Lietuvos visuomenėje: nuo tradicinių link sekuliarių – racionalių vertybių*. *Sociologija*. Mintis ir veiksmas 2007/1(19). [žiūrėta 2015-01-04].
Prieiga per internetą: < http://www.ku.lt/wp-content/uploads/2013/04/2007_nr_01_116-130.pdf>.
61. Žukauskienė R. (2012). *Raidos psichologija : integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.
62. Эйдемиллер Э. Г. (1999). *Психология и психотерапия семьи*. Санкт-Петербург : Питер.

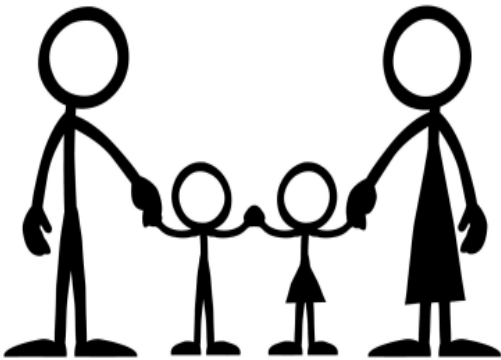
PRIEDAI

ANKETA STUDENTAMS

Mieli studentai,

Esu Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto IV kurso studentė Jovita Gotautaitė.
 Šios anketos tikslas yra **išsiaiškinti, ar tradicinė šeima vis dar yra laikoma vertybe.**
ANKETA YRA ANONIMINĖ, todėl vardo ir pavardės rašyti nereikia.

Jūsų pateikti atsakymai bus panaudoti rašant pedagoginių studijų baigiamąjį darbą tema: „**Studentų požiūris į tradicinę šeimą**“.

DĖMESIO!

Anketoje nėra „**teisingo**“ ar „**klaidingo**“ atsakymo. Išsirinkite Jūsų nuomonę geriausiai atspindintį atsakymo variantą. Man svarbu, kad atsakytumėte į **VISUS** klausimus.

Atsakymą, labiausiai atitinkantį Jūsų nuomonę, žymėkite ☒

Pildydami anketą ir atsakydami į man rūpimus klausimus užtruksite 10 – 15 min.

DĖKOJU IR LINKIU SĖKMĖS!

1. Ar Jūs sutinkate, kad teiginys, nurodytas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992), - „šeima - tai visuomenės ir valstybės pagrindas“ - teisingas?

- ☐ Taip, visiškai sutinku;
- ☐ Sutinku iš dalies;
- ☐ Nesutinku;
- ☐ Visiškai nesutinku;
- ☐ Neturiu nuomonės.

Nes (atsakymą pagrįskite) _____

2. Kas, Jūsų nuomone, yra šeima? (Galimi 2 – 3 atsakymo variantai)

- ☐ Asmenų grupė, sujungta kraujo, vedybų, išsūnijimo ar įdukinimo ryšiais;
 - ☐ Santuokoje gyvenantys moteris ir vyras;
 - ☐ Santuokoje gyvenantys moteris, vyras ir vaikas (vaikai);
 - ☐ Kartu gyvenantys moteris ir vyras;
 - ☐ Kartu gyvenantys moteris ir vyras, susilaukę vaikų;
 - ☐ Kita _____
-

3. Kas, Jūsų nuomone, žmonių grupę paverčia tikra šeima? (Galimi 2 – 3 atsakymo variantai)

- ☐ Šeimos nariai;
 - ☐ Santuoka;
 - ☐ Šeimos narių tarpusavio santykiai, grindžiami meile, dorovine atsakomybe ir pan.;
 - ☐ Bendras ūkis;
 - ☐ Materialinis gerbūvis;
 - ☐ Kartu leidžiamas laikas;
 - ☐ Vienodos pažiūros;
 - ☐ Vienodos vertybės;
 - ☐ Kita _____
-

4. Šeimos funkcijas, charakterizuojančias šeimą kaip vertybę, suskirstykite pagal svarbą nuo 1 iki 6.

- ☐ Reprodukcinė funkcija,
- ☐ Ūkinė ekonominė funkcija,
- ☐ Socializacijos funkcija,
- ☐ Psichologinė funkcija,
- ☐ Rekreacinė funkcija,
- ☐ Seksualinė funkcija.

Nes (atsakymą pagrįskite) _____

5. Kokią šeimą Jūs asmeniškai galėtumėte laikyti vertybe? (Galimi 2 – 3 atsakymo variantai)

- ☐ Tradicinė tipinė šeima - sutuoktinių pora, turinti vaiką(-ų) ar be jų;
- ☐ Moderni šeima - pora gyvenanti kartu, su vaiku (-ais) arba be, neregistravusi santuokos;
- ☐ Šiais laikais šeima nebėra vertybė;
- ☐ Vertinga ta gyvenimo forma, kuri tenkina dviejų įsimylėjusių žmonių poreikius;
- ☐ Kita _____

6. Ar, Jūsų nuomone, norint sukurti šeimą, būtina susituokti?

- ☐ Taip;
- ☐ Ne;
- ☐ Nėra skirtumo;
- ☐ Neturiu nuomonės;

Nes (atsakymą pagrįskite.) _____

7. Kokios šeimai būdingos vertybės Jums asmeniškai yra svarbios? (Galimi 2 – 3 atsakymo variantai)

- ☐ Šeimos nariai – vyras, žmona, vaikai, broliai, seserys, seneliai;
- ☐ Šeimos narių sveikata;
- ☐ Šeimos materialinė gerovė;
- ☐ Savarankiškumas ir nepriklausomybė;
- ☐ Meilė, ištikimybė, pasitikėjimas, santarvė;
- ☐ Dvasinė pusiausvyra;
- ☐ Savirealizacija;
- ☐ Kita _____

8. Kaip Jūs manote, ar pasikeitė žmonių požiūris į šeimą?

- ☐ Taip;
- ☐ Ne;
- ☐ Nežinau.

Nes (atsakymą pagrįskite.) _____

9. Kokiomis sąlybėmis, Jūsų nuomone, pasižymi moderni šeima?

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

10. Kas, Jūsų požiūriu, daro didžiausią įtaką šeimos kaitai? (Galimi 2 – 3 atsakymo variantai)

- ☐ Ekonominė, politinė situacija šalyje;
- ☐ Vakarietiškas požiūris;
- ☐ Santuokos nuvertinimas.
- ☐ Komunikacinė erdvė (TV, internetas, žiniasklaida);
- ☐ Socialinės šeimos problemos (skurdas, nedarbas, skyrybos ir kt.);

- ☐ *Pedagoginės šeimos problemos (tėvų nesugebėjimas auklėti, tėvų nenoras auklėti, auklėja tik vienas iš tėvų ir kt.);*
 - ☐ *Giminystės ryšių silpnėjimas (vaikai gyvena toli nuo tėvų, senelių, tėvai išvykę į užsienį);*
 - ☐ *Lyčių vaidmenų pasikeitimas;*
 - ☐ *Vartojimo kultūros plėtra;*
 - ☐ *Menkas visuomenės išprusimas;*
 - ☐ *Kita _____*
-

11. Kaip manote, kur geriau įgyvendinamos vaikų teisės - tradicinėje ar modernioje šeimoje? (Atsakymą pagrįskite).

12. Įvardykite 5 vaiko teises, kurios, Jūsų manymu, užtikrinamos vaikams, augantiems tradicinėje šeimoje.

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____

Nes (atsakymą pagrįskite) _____

Jūsų lytis:

- ☐ *Vyras*
- ☐ *Moteris*

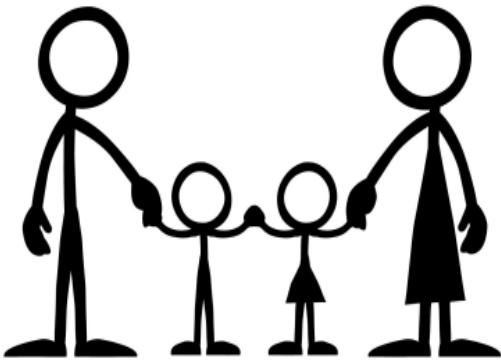
Jūs esate kurso studentas (-ė)

DĖKOJU UŽ BENDRADARBIAVIMĄ!

ANKETA MOKINIAMS

Mieli mokiniai,

Esu Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto IV kurso studentė Jovita Gotautaitė.
Šios anketos tikslas yra **išsiaiškinti, ar tradicinė šeima vis dar yra laikoma vertybe.**
ANKETA YRA ANONIMINĖ, todėl vardo ir pavardės rašyti nereikia.
Jūsų pateikti atsakymai bus panaudoti rengiant baigiamąjį bakalauro darbą tema: „**Mokinių ir studentų požiūris į tradicinę šeimą**“.

DĖMESIO!

Anketoje nėra „**teisingo**“ ar „**klaidingo**“ atsakymo. Išsirinkite Jūsų nuomonę geriausiai atspindintį atsakymo variantą. Man svarbu, kad atsakytumėte į **VISUS** klausimus.

Atsakymą, labiausiai atitinkantį Jūsų nuomonę, žymėkite ☒

Pildydami anketą ir atsakydami į man rūpimus klausimus užtruksite 10 – 15 min.

DĖKOJU IR LINKIU SĖKMĖS!

1. Ar Jūs sutinkate, kad teiginys, nurodytas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992), - „šeima - tai visuomenės ir valstybės pagrindas“ - teisingas?

- ☐ Taip, visiškai sutinku;
- ☐ Sutinku iš dalies;
- ☐ Nesutinku;
- ☐ Visiškai nesutinku;
- ☐ Neturiu nuomonės.

Nes (atsakymą pagrįskite) _____

2. Kas, Jūsų nuomone, yra šeima? (Galimi 2 – 3 atsakymo variantai)

- ☐ Asmenų grupė, sujungta kraujo, vedybų, išsūnijimo ar įdukinimo ryšiais;
- ☐ Santuokoje gyvenantys moteris ir vyras;
- ☐ Santuokoje gyvenantys moteris, vyras ir vaikas (vaikai);
- ☐ Kartu gyvenantys moteris ir vyras;
- ☐ Kartu gyvenantys moteris ir vyras, susilaukę vaikų;
- ☐ Kita _____

3. Kas, Jūsų nuomone, žmonių grupę paverčia tikra šeima? (Galimi 2 – 3 atsakymo variantai)

- ☐ Šeimos nariai;
- ☐ Santuoka;
- ☐ Šeimos narių tarpusavio santykiai, grindžiami meile, dorovine atsakomybe ir pan.;
- ☐ Bendras ūkis;
- ☐ Materialinis gerbūvis;
- ☐ Kartu leidžiamas laikas;
- ☐ Vienodos pažiūros;
- ☐ Vienodos vertybės;
- ☐ Kita _____

4. Šeimos funkcijas, charakterizuojančias šeimą kaip vertybę, suskirstykite pagal svarbą nuo 1 iki 6.

- ☐ Reprodukcinė funkcija,
- ☐ Ūkinė ekonominė funkcija,
- ☐ Socializacijos funkcija,
- ☐ Psichologinė funkcija,
- ☐ Rekreacinė funkcija,
- ☐ Seksualinė funkcija.

Nes (atsakymą pagrįskite) _____

5. Kokią šeimą Jūs asmeniškai galėtumėte laikyti vertybe? (Galimi 2 – 3 atsakymo variantai)

- ☐ Tradicinė tipinė šeima - sutuoktinių pora, turinti vaiką(-ų) ar be jų;
- ☐ Moderni šeima - pora gyvenanti kartu, su vaiku (-ais) arba be, neregistravusi santuokos;

- ☐ Šiais laikais šeima nebėra vertybė;
- ☐ Vertinga ta gyvenimo forma, kuri tenkina dviejų įsimylėjusių žmonių poreikius;
- ☐ Kita _____

6. Ar, Jūsų nuomone, norint sukurti šeimą, būtina susituokti?

- ☐ Taip;
- ☐ Ne;
- ☐ Nėra skirtumo;
- ☐ Neturiu nuomonės;

Nes (atsakymą pagrįskite.) _____

7. Kokios šeimai būdingos vertybės Jums asmeniškai yra svarbios? (Galimi 2 – 3 atsakymo variantai)

- ☐ Šeimos nariai – vyras, žmona, vaikai, broliai, seserys, seneliai;
- ☐ Šeimos narių sveikata;
- ☐ Šeimos materialinė gerovė;
- ☐ Savarankiškumas ir nepriklausomybė;
- ☐ Meilė, ištikimybė, pasitikėjimas, santarvė;
- ☐ Dvasinė pusiausvyra;
- ☐ Savirealizacija;
- ☐ Kita _____

8. Kaip Jūs manote, ar pasikeitė žmonių požiūris į šeimą?

- ☐ Taip;
- ☐ Ne;
- ☐ Nežinau.

Nes (atsakymą pagrįskite.) _____

9. Kokiomis sąlybėmis, Jūsų nuomone, pasižymi moderni šeima?

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

10. Kas, Jūsų požiūriu, daro didžiausią įtaką šeimos kaitai? (Galimi 2 – 3 atsakymo variantai)

- ☐ Ekonominė, politinė situacija šalyje;
- ☐ Vakarietiškas požiūris;
- ☐ Santuokos nuvertinimas.
- ☐ Komunikacinė erdvė (TV, internetas, žiniasklaida);
- ☐ Socialinės šeimos problemos (skurdas, nedarbas, skyrybos ir kt.);
- ☐ Pedagoginės šeimos problemos (tėvų nesugebėjimas auklėti, tėvų nenoras auklėti, auklėja tik vienas iš tėvų ir kt.);
- ☐ Giminytės ryšių silpnėjimas (vaikai gyvena toli nuo tėvų, senelių, tėvai išvykę į užsienį);

- ☐ *Lyčių vaidmenų pasikeitimas;*
 - ☐ *Vartojimo kultūros plėtra;*
 - ☐ *Menkas visuomenės išprusimas;*
 - ☐ *Kita _____*
-

11. Kaip manote, kur geriau įgyvendinamos vaikų teisės - tradicinėje ar modernioje šeimoje? (Atsakymą pagrįskite).

12. Įvardykite 5 vaiko teises, kurios, Jūsų manymu, užtikrinamos vaikams, augantiems tradicinėje šeimoje.

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____

Nes (atsakymą pagrįskite) _____

Jūsų lytis:

- ☐ *Vyras*
- ☐ *Moteris*

Jūs esate klasės mokinys (-ė)

DĖKOJU UŽ BENDRADARBIAVIMĄ!